

הלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "בא" (ובו י"ב עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"בזמורנג" (בעין הסערה)

פרק מ"א "החששות של צילה"

וצ"ע לפי"ז למה לא קם איש מתחתיו ג' ימים שהרי לזה די היה ג' ימים? עוד צ"ע למה לא יכלו המצרים לקום ממקומם במשך ג' ימים? שהרי די היה שלא יראו ולא יוכלו לדעת שהיהודים קוברים את מתיהם, למה נענשו בעוד ג' ימים שלא יקומו ממקומם?

אם לא שנאמר שלתרגום יונתן הייתה מכה נפרדת למצרים שלא קשורה כלל לישראל ואותה כלל אין צריך להסביר, כי ברור שהגיע למצרים מצד עצמם עונש חמור ואילו מטעם שהיהודים יוכלו לקבור את מתיהם אין זה עונש למצרים מצד עצמם, והרי הגיע למצרים י"מכות מצד רשעתם? לפיכך מבאר התרגום יונתן את זה שהתורה מציינת שהקב"ה האיר את מושבות ישראל וזה הגיע מסיבה אחת בלבד כדי שיוכלו לקבור את הרשעים שביניהם שמתו.

כלומר הוא לא מפרש כדברי רש"י (שהביא את המדרש כדי לפרש את סיבת המכה שהגיעה למצרים כדי שימותו הרשעים בג' ימי האפילה) דסיבת מכת חושך הייתה בגין המצרים עצמם, אלא שבתוך ימי האפילה נענשו גם היהודים שלא רצו לצאת ממצרים. ומציינת התורה בפסוק שלכל בני ישראל היה אור במושבותיהם אבל לא מהטעם שהקב"ה הבדיל בין ישראל למצרים, דא"כ היה לפסוק לומר שהפלה הקב"ה בין ישראל למצרים כפי שציון בכל המכות דלעיל, אלא סיבה אחרת הייתה כאן שהקב"ה האיר ליהודים בתוך האפילה כדי שבני ישראל יוכלו לקבור את הרשעים שביניהם.

א) עיון בדברי התרגום יונתן.

איתא בפרשה פ' י"ב פס' כ"ב כ"ג "ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלושת ימים לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלושת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבותם".

בתרגום יונתן ביאר את הפסוק וז"ל "לא חמוך גבר ית אחוי ולא קמון מאתריה תלתא יומין ולכל בני ישראל הוה נהורא למקבר רשיעיא די ביניהון דמיתון ולזכאיא למעסק במצוותא במותבניהון".

ביאור התרגום: מכת חושך באה בשל סיבה אחת בלבד, לקבור את הרשעים שביניהם ושיעסקו הזכאים במצוות במושבותיהם" לכאורה נראה היה שדי היה לג' ימי אפילה שהרי לא נחת לפרש כלל את הטעם השני שכתוב ברש"י על הפסוק ונביא את לשונו.

"ויהי חשך אפלה שלושת ימים, חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלושת ימים. ועוד שלושת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב. ולמה הביא עליהם חושך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלושת ימי האפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקים כמונו. ועוד שחיפשו ישראל וראו את עליהם וכשיצאו והיו שואלים מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא".

שהכוונה למצוות נוספות ולכן נחת המפרש לומר כן במצוות טלית ותפילין, אבל כל זה דוחק רב.

עוד יש לתמוה, שהרי בלאו הכי כל המצוות שתלויות ביום לא פקעו בשל העדר יום, שהרי אי אפשר לומר שאותם ימים נחשבו ללילה, שהרי לא שקעה השמש באותם ימים, שכבר נשבע הקב"ה על המאורות בעת המבול "יוםם ולילה לא ישבותון ומיני אז לא שקעה חמה שלא בזמנה (בר מליעקב כשעבר בבית אל ובמלחמת יהושע ואכמ"ל בעניין ובספרי "ברכת הלל" [על שמות] הארכתי בזה בסימנים נ' נ"א נ"ב).

וא"כ יש לדון בזה, דזה דומה לדין האמור בשו"ע (או"ח סי' רס"ג סי"ד) בעניין מי שחשכה להם פתאום ביום המעונן וטעו לקבל שבת, דוודאי מה שהיה בשלושת ימי האפלה הוא גדר של העדר מאורות על ידי שהחשיך להם עם עב כבד מאד עד שקרני השמש לא יכלו להאיר להם באותו מקום ובשאר המקומות זרחה השמש כמו בכל המקומות, ואף בג' הימים האחרים שברא הקב"ה בריאת חושך מיוחדת שגרמה שהשמש לא האירה באותו מקום, מכל מקום דין יום לא פקע בשל זה כי המאורות שימשו אלא שלא נתנו את אורם במצרים ודין יום ולילה נגזר במציאות של שקיעה וזריחה.

ויעויין ב"תפארת ישראל" (סוף פ"ק דברכות מה שהאריך לדון לגבי המדינות הצפוניות בהן לילה כאור יאיר והדבר נוגע למקומות בהן היו קהילות יהודיות, כקופנהגן דנציג שטוקולום שבדנמרק ושבדיה, בהן בחודשי הקיץ יוני יולי אין שקיעה כלל, איך הדין לגבי טלית ותפילין ואיך ינהגו לגבי שבת, איך לחשב את שבעת הימים.

כמו כן דן הגאון ר"י ליפשיץ זצ"ל לגבי אלו הבאים אל המקום המכונה "נארדפאל" (הוא הקוטב הצפוני שמיושב ע"י בני אדם בניגוד לקוטב הדרומי מכונה "דער זידפאל" שהפך מטבע הבריאה שדרום חם מצפון ושם זה להיפך הקור מצמית עד שאי אפשר

והנה הוסיף בתרגום יונתן "וזכאיא למעסק במצוותא במותבונהון" וצ"ב למה כיון? כלומר, אילו מצוות היו צריכים ישראל בשביל האור המיוחד שנוצר בשבילם? וב"פירוש יונתן" ביאר כוונתו שבאותם ימים שהייתה האפילה לא היו יכולים להתעטף בציצית ולהניח תפילין, שהרי מצוותם ביום לפיכך האיר להם כדי שיוכלו לקיים את המצוות שדינם ביום.

ודבריו צ"ע, דמניין לו שקיימו בני ישראל את המצוות הללו, שהרי במצרים לא קיימו ישראל מצוות כישראל, וכפי שמצינו שעמרם נשא את יוכבד דודתו אף שעתידה תורה לאסור זאת? וע"כ שבחז"ל לא שמרו על מצוות אלו (כדברי הרמב"ן ז"ל).

בר מן דין יש לעיין דאפילו אם בניי קיימו מצוות במצרים מכל מקום לא קיימו מצוות שהם זכר ליציאת מצרים כשעדיין לא הייתה יציאת מצרים (וכמו שמבואר במפרשים ז"ל אמאי לא מצינו שאברהם קיים מצוות חנוכה וביארו בזה שמצוות שתלויות בסיבה שעדיין לא נתהוותה לא קיים, א"כ מסתמא שגם לא התעטף בטלית ולא הניח תפילין. ואיתא בגמ' סוטה (דף י"ז ע"א) בזכות שאמר אברהם "ואם מחוט ועד שרוך נעלי" זכו בניו לשתי מצוות, לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין, היינו לעתיד לבוא במתן תורה, אבל לא שכבר הניח מאז, כי לא התחדשה הסיבה ואין טעם לשמור (וצ"ע מקרבן פסח ומצות שאפה לפסח עד שהסיבה עוד לא התחדשה, ויעויין בביה"ל בעניין).

עוד צ"ע, למה לא נפרש את התרגום כפשוטו, שקיום המצוה נגע לקבור את הרשעים, שהרי ישנה מצוה לקבור את המת ואף ברשעים נאמרה, ואדרבה כל מקור מצות קבורה נאמר בתורה לגבי מי שנתחייב סקילה שתולים אותו לאחר מיתתו לפני השקיעה וקוברים אותו בו ביום, אף שהוא רשע גמור וב' בתי קברות יש ותכליתם לרשעים, אחד לרשעים קלים ואחד לרשעים גמורים, כדאיתא במס' סנהדרין (דף מ"ו ע"א). ואם אמנם שכבר רמז התרגום דבריו ברישא ומשמע א"כ

זה **דבש היערות**, וכן הוא אומר ויבא העם אל היער והנה הלך דבש".

מבואר דלר' אליעזר חלב דכאן אינו חלב בהמות אלא חלב הזב מן הפירות, אך לר' עקיבא הוא "חלב ודאי" כלומר חלב בהמות, שהוא הנקרא חלב בכל מקום, אמנם צ"ב טובא איך הוכיח זאת מדכתיב "והגבעות תלכנה חלב", הא שם גם כן אפשר לפרש דהכוונה לחלב פירות.

אמנם הנה ברא"ם כאן כתב: "לא שהארץ זבת חלב ודבש, כמאן דאמר **חלב זה חלב ההרים**, כדכתיב **יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב**, ודבש זה דבש יערות, כדכתיב **ויבא העם אל היער והנה הלך דבש כו'**, דהוא דרשא בעלמא הוא" כו', וברור שמקור הך "מאן דאמר" הוא במכילתא דרשב"י הנ"ל, שהיתה לפניו בכתב יד¹, כי לא נמצא כן במקום אחר. הרי שלפניו היה הגירסא במכילתא דרשב"י: "ר' עקיבא אומר **חלב זה חלב ההרים**", ולפי זה שפיר הוכיח לה ר"ע מקרא ד"הגבעות תלכנה חלב", ונראה דגירסא זו עיקר² [אמנם צריך ביאור מהו "חלב ההרים" ואולי פירש דבזמן משה רבינו בארץ ישראל יצא חלב מההרים, וכן יהיה לעתיד לבא, וצ"ע], ולפי זה לכולי עלמא אין הכוונה כאן לחלב בהמות.

ובשיר השירים (ה א) כתוב "שתיתי ייני עם חלבי", וכתב התרגום שם "חמר סומק וחמר חיור", הרי שפירש שהחלב הנזכר שם גם כן אינו חלב בהמה אלא יין לבן. ובספרי עקב פסקא ל"ז: "ארץ זבת חלב ודבש, **שמנים כחלב** ומתוקים כדבש", וכן הוא בתרגום ירושלמי (המכונה "תרגום יונתן") פרשת ואתחנן ופרשת כי תבא: "אַרְע דְּפִרְהָא שְׁמִינִין כְּחֵלֵב וְסַלְיִין כְּדָבָשׁ", וכן אמר רב חסדא בכתובות קי"ב ע"א "תלמוד לומר זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומתוקים מדבש", וגם לפי זה אין הכוונה כאן לחלב בהמות.

אמנם בסתם משנה במעשר שני (פ"ה מי"ג) תנן: "וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות, ואת האדמה אשר נתתה לנו **בטל ובמטר ובולדות בהמה** כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת **חלב ודבש**, כדי שתתן טעם בפירות", ובודאי הפירוש הוא ש"טל ומטר" הוא כדי שהארץ תתן טעם טוב

לשום חי לחיות שם רגע אחד) במקומות אלו בחורף אין יום ובימי הקיץ אין לילה כלל, איך יתנהגו שם? ופשוט לו שאי אפשר שמקומות אלו יפקעו מדיני שבת קריאת שמע תפילה טלית ותפילין.

והאריך שם איך מחשבים את היום והלילה, כי בכל המקומות הללו אי אפשר לדון יום ולילה שחושך הוא לילה ואור הוא יום, כי לא באור וחושך תלי מילתא אלא בשקיעה וזריחה, ובאותם מקומות אין לא שקיעה ולא זריחה, אלא השמש מקיפה ד' רוחות וחוזרת חלילה.

הרי לנו שגם אם אין אור לא נפטרים מהמצוות התלויות ביום, והרי זה כמי שנמצא במערה חשוכה ביותר שחייב בדיני היום בשעות היום גם אם המקום חשוך ביותר, ואי אפשר שבני ישראל הוצרכו לאור כדי לעשות את היום ליום, אלא פשוט שהוצרכו לאור מבחינה מציאותית כדי שיקל עליהם לקיים את המצוות, כי אם היה חשוך ביותר היו מתבטלים מן המצוות לאונסם והקב"ה רצה לזכות את כלל ישראל שלא יסבלו בגין העדר האור בשום עניין, ומציין התרגום יונתן שכל הני זכאי צריכים היו לאור לא בשל נוחות אישית כי קשה להיות כל כך הרבה ימים בחושך, אלא כדי שיוכלו לקיים את המצוות בניחותא, ודו"ק היטב בדבר.

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ב) 'ארץ זבת חלב ודבש' איזה חלב ואיזה דבש

אַרְץ זֵבֶת חֵלֵב וְדָבָשׁ (יג, ה).

פירש רש"י: "החלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים".

והנה איתא במכילתא דרשב"י כאן: "ארץ זבת חלב ודבש. ר' אליעזר אומר **חלב זה חלב הפירות דבש זה דבש תמרים**, ר' עקיבא אומר **חלב זה חלב ודאי**, וכן הוא אומר והיה ביום ההוא יטיפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב, **דבש**

¹ המכילתא דרשב"י נדפסה רק בזמנינו ע"פ כתבי יד.

² ואולי הגירסא "חלב ודאי" באה מאת סופר שלא הביין מהו חלב ההרים, והחליט להגיה מדעתו.

וראיתי לאחד שהקשה איך נשתבחה ארץ ישראל בחלב בהמותיה, הא עבר הירדן היה מקום מקנה יותר מארץ ישראל, שעל כן רצו בני גד ובני ראובן דוקא את עבר הירדן. אמנם בירושלמי ביכורים פ"א ה"ח איתא: "רבי יוסי בשם רבי שמעון בן לקיש. רבי יונה רבי זעירה בשם רבי חנינה ששה עשר מיל חיזור חיזור לציפורין הן הן ארץ זבת חלב ודבש, אמר רבי יונה מאן דמקדר אילין שיגרונייה דבישן מינהון, מאן דמקדר הדא ביקעת גינוסר מינהון, מתיבון לרבי יונה והא כתיב ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש, אמר לון אשר בה זבת חלב ודבש", הרי דר' יונה פירש דבאמת לא כל ארץ ישראל היא "ארץ זבת חלב ודבש" אלא רק ט"ז מיל על ט"ז מיל מסביב לציפורי, ומה שכתוב "ארץ זבת חלב ודבש" היינו ארץ שיש בה מקום שהוא זבת חלב ודבש.

ואמנם הבבלי במגילה ו' ע"א פליג על פירושו של ר' יונה, דאמרינן שם: "והאמר ריש לקיש לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דציפורי והויה ששה עשר מיל על ששה עשר מיל, וכי תימא דלא נפישא דידיה כדאחיה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארעא דישראל והויה כמבי כובי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי", ע"ש. אך מכל מקום גם להבבלי לא כל ארץ ישראל היא זבת חלב ודבש אלא רק כ"ב פרסה על ו' פרסה.

ועוד אפשר לפרש דשבח ארץ ישראל אינו בריבוי המקנה שבה, אלא שהבהמות שבה נותנות יותר חלב עד שהחלב זב מדדיהן על הארץ (וכמבואר בגמרא כתובות הנ"ל) וכך הארץ היא זבת חלב, אך בעבר הירדן אין החלב זב מן הבהמות, ולכן איננה ארץ זבת חלב.

ועוד נראה דודאי גם בארץ ישראל יש הרבה מקום מקנה בעמקים שבה, לא פחות מעבר הירדן, אלא שבני גד ובני ראובן חששו שעד שיכבשו ישראל את המקומות הראויים למרעה יעבור זמן רב, ועד אז לא ימצאו מקום מרעה להמון בקרם וצאנם, ואולי גם חששו שבמשך המלחמות עם מלכי כנען יאבדו ויגנבו וינזקו להם הרבה בהמות, ולכן רצו להתיישב ביעזר וגלעד כדי להשאיר את מקניהם וטפם מחוץ לתחום המלחמה.

בפירות וכך תהיה זבת דבש, ו"ולדות בהמה" הוא כדי שהבהמות יתנו חלב וכך תהיה הארץ זבת חלב, ומוכח מהמשנה דזבת חלב היינו חלב בהמות וכפירוש רש"י.

ובכתובות קי"א ע"ב איתא: "רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזנהו להנהו עיזי דקאכלן תותי תאיני וקנטיף דובשא מתאיני וחלבא טייף מנייהו ומיערב בהדי הדדי אמר היינו זבת חלב ודבש", ובבכורות ו' ע"ב בעי הגמרא "וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי", ואמרינן בסוגיא שם "ואיבעית אימא מהכא ארץ זבת חלב ודבש, ואי לא דשרי משתבח לן קרא במידי דלא חזי", הרי דגם חכמי הגמרא פירשו דחלב דהכא היינו חלב בהמות.

ובספר 'המקרא והמסורה' (להג"ר ראובן מרגליות ז"ל, מאמר י"ט) כתב מאמר שלם להוכיח שזבת חלב ודבש היינו יין לבן ולא חלב³, וזכה לכיין בזה לדעת ר' אליעזר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ושם בהערה 5 הביא את דברי הגמרא בבכורות הנ"ל ודחק שכוונת הגמרא היא שאם חלב הבהמות היה אסור לא היתה התורה מכנה את יונה של ארץ ישראל בשם זה, כמו שלא ראוי לשבח בשר שמן שהוא כמו בשר דבר אחר. אמנם זהו דוחק גדול, והאמת יורה דרכו שלדעת הגמרא זבת חלב היינו חלב בקר וצאן.

[ואמנם היה אפשר לומר, דמשום הכי הביאה הגמרא בבכורות שם עוד קרא להיתר החלב, משום דמזבת חלב ודבש אין כל כך ראייה כי היה אפשר לפרש דהיינו חלב פירות, אך מכל מקום מבואר מהגמרא דהפירוש הפשוט בפסוק הוא חלב בהמה, ואם כן מאחר שבאמת חלב בהמה מותר ודאי שלדעת הגמרא זהו הפירוש האמיתי].

ועוד כתב שם באותה הערה, שחכם אחד הקשה איך אפשר שזבת חלב היינו חלב בהמות, הא בפרשת מטות מבואר שבני גד ובני ראובן רצו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד משום שראו שהם מקום מקנה, ואם כן איך שנינו (בבכורים פ"א מ"י) "רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש", הלא יש שם הרבה חלב בהמות. אך במחכ"ת לק"מ, דאמנם יש בעבר הירדן הרבה חלב אך אין שם הרבה דבש, ואנן ארץ זבת "חלב ודבש" בעינן.

³ וכתב דזהו כמו שנשתבחה א"י בהרבה מקומות בגפניה ותאניה, שהם הפירות הראשונים שבשבעת המינים, וכן כאן "חלב" הוא מיץ הגפן ו"דבש" הוא מיץ התאנה.

**"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה מהרה"ג רבי
בניהו כהן שליט"א
פרשת בא תשפא
ג) אכילת קרבן פסח**

א בפרשת השבוע נצטוו ישראל על הקרבת קרבן פסח ואכילתו. התורה מאריכה במשך כמה פסוקים על דיני אכילת קרבן פסח, ומפרטת היאך צריך לאכול את הפסח. וזה לשון הפסוקים (שמות יב, ח - יא): **"וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרִירִים יֹאכְלֶהוּ. אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבִשְׁל מְבֻשָׁל בְּמַיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קֶרְבּוֹ. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנָּתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ. וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעָלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפִזוֹן פֶּסַח הוּא לֵי"ן."**

ומבואר בתורה שמצות אכילת הפסח היא חלק מהותי ממצות הקרבת הפסח, ועל כן מבואר בגמרא (פסחים צא, א) **"והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן. על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול"**. וכן פסק הרמב"ם (קרבן פסח ב, ג): **"אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, היה אחד מבני חבורה קטן או זקן או חולה אם יכול לאכול כזית שוחטין עליו ואם לאו אין שוחטין עליו שנאמר איש לפי אכלו עד שיהיה ראוי לאכול, אפילו חבורה של מאה ואין כל אחד מהן יכול לאכול כזית אין שוחטין עליהן"**. ולא זו בלבד, אלא שטומאת הבשר בקרבן פסח חמורה יותר מטומאת הדם, כמבואר בגמרא (פסחים עח, ב).

ויש להתבונן בביאור גדר זה, מפני מה אכילת הפסח חשובה עד כדי כך יותר משאר קרבנות.

וראיתי מי שהביא ראייה שזבת חלב היינו חלב הפירות, שבפרשת שלח כתוב שאמרו המרגלים **"וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה"**, ולכאורה קשה אם הכוונה ב"זבת חלב ודבש" היא לחלב בהמה, היה להם להביא עמם גם חלב או גבינה, ולמה הביאו רק פירות, אמנם לדעת ר' אליעזר ניחא, כי הראו להם גם את החלב הזב מהפירות.

אך נראה דאין זה ראייה כלל וכלל, כי ידוע שחלב בלי קירור מתקלקל בתוך יום או יומיים, ובפרט בזמנם שלא היה מפוסטר, ולשם מה יקחוהו עמם? ולעשות גבינה או חמאה לא היה להם פנאי בארץ אויב, לכן בעל כרחם לא יכלו להראות להם חלב ומוצריו. ועוד ראיתי תירוץ נכון מאוד, שאת הפירות הביאו כדי להראות את גודלם העצום, מה שאין כן החלב שהיה נראה חלב רגיל.

ומה דאיתא במכילתא דרשב"י הנ"ל שלר' עקיבא דבש הוא דבש היערות, זהו רק בדבש דהכא, אך בהא דכתיב **"ארץ חטה ושעורה... ודבש"** נראה דודאי שם מודה ר"ע שהוא דבש תמרים, דבמשנה בכורים פ"א מ"ג תנן: **"אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים, לא מתמרים שבהרים, ולא מפירות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר"**, וכן הוא בספרי פרשת כי תבא פ"א רצ"ז: **"ודבש זה דבש תמרים"**, ובברכות ל"ז ע"א מבואר שר"ע עצמו בירך על **כותבות** ברכה אחת מעין שלש, הרי להדיא שסבר דהדבש דהתם הוא תמרים. ושם מ"א ע"ב אמרו: **"דבש, ככותבת הגסה ביום הכפורים"**, ולא שמענו בשום מקום מי שיאמר דדבש דשבעת המינים אינו תמרים, והיינו כדדרשין בירושלמי בכורים פ"א ה"ג: **"ודבש אלו התמרים, יכול דבש ממש רבי תנחומא בשם רבי יצחק ב"ר לעזר כתיב וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש, ודבש חייב במעשרות, אלא אלו התמרים שהן חייבין במעשרות"**.

אך לפי זה צריך ביאור למה כאן מפרש ר' עקיבא דהוא דבש יערות ולא דבש תמרים. ונראה דהיינו משום דהכא כתיב **"זבת חלב ודבש"**, והדבש שמצוי שהוא זב הוא דבש היערות כדמייתי ר' עקיבא מקרא ד"הנה הלך דבש", אך דבש תמרים לא מצוי שהוא זב מן התמרים [ובעובדא דרמי בר יחזקאל דכתובות קי"א ע"ב הנ"ל מבואר דפירש דזבת חלב ודבש היינו דבש תאנים ולא תמרים, וכן פירש רש"י כאן, ונראה דזהו גם כן מהאי טעמא, שאין דרך התמרים לזוב מהן דבש].

קדשים עשה היא, בין הנאכלים לכהנים בין
הנאכלים לישראל" [ויעויין עוד ברש"י (ברכות
מח, ב ד"ה כי הוא), וברש"י (סנהדרין ע, ב ד"ה
לאתויי)]. אמנם הוסיף המנחת חינוך שבאמת זו
מחלוקת הר"ן והרא"ש בנדרים (ד, ב).

והשואל ומשיב (מהדורה ד, חלק ב, סימן כט)
האריך בענין זה והביא ראיות לכאן ולכאן.
[ויעויין בבית הלוי (א, ב)].

על כל פנים מבואר שנחלקו הראשונים האם יש
מצות אכילה בשאר קדשים קלים או רק בפסח,
ואם נאמר שרק בפסח יש מצות אכילה,
מיושבים היטב דברי הרמב"ם שכתב לאכול את
החגיגה קודם הפסח, כדי שיהיה הפסח נאכל על
השובע. שכיון שאכילת הפסח היא מצוה יותר
מאשר אכילת חגיגה, צריך לקיים בו את דין
אכילה על השובע. אלא שעדיין יש לדון מה טעם
החילוק בין קרבן פסח לשאר קרבנות.

ג. ועוד יש לדון מפני מה היה כל כך חשוב לחז"ל
לעשות זכר לקרבן פסח בליל הסדר, וביותר
שנתנו לזה דין של קרבן פסח, כמבואר בב"ח
(תעז, ב) שרצה לומר בתחילה שיש מחלוקת בין
התוס' לרמב"ם בגדר אכילת המצה בסוף ליל
הסדר, וסיים: "אלא ודאי דדוקא מצה כיון שהוא
זכר לחירות כמו פסח לפיכך אוכלין מצה
באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע גם
התוספות שכתבו (בדף קכ בד"ה באחרונה)
דאכילת מצה לבסוף להיות טעם מצה בפיו
כוונתם משום שהוא זכר לפסח דכשם שאין
מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אחר המצה פן
יפסוק טעם מצה מפיו וכ"כ הסמ"ג (שם) בפירוש.
ומשום הכי הזכירו התוספות בלשונם לאכלו על
השובע ולהיות טעם מצה בפיו להורות שאכילת
מצה היא זכר לפסח ונפקא מינה מן הטעם דכיון

עוד דן הגר"ח (על הש"ס, אות כה, עמוד יא)
בדברי הרמב"ם (קרבן פסח ח, ג) שכתב: "מצוה
מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע,
לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר,
אוכל מהן תחילה ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי
לשובע ממנו, וכו'", שמשמע מלשונו שיש דין
מיוחד בפסח לאוכלו על השובע, ועל כן צריך
להקדים לאכילתו את אכילת החגיגה; משום
שאם נאמר שזהו דין דומה לכל הקרבנות, מפני
מה מקדימים את אכילת החגיגה לאכילת הפסח,
והלא גם החגיגה צריכה להיאכל על השובע.
ובעל כרחק, שדין אכילת הפסח על השובע זהו
דין מיוחד בפסח. וביאר שבעוד שבשאר
הקרבנות דין אכילה על השובע נאמר על אכילת
הכהנים ולא על אכילת בעלים, ואילו בקרבן פסח
דין האכילה על השובע הוא גם כלפי הבעלים.
[וכעין זה כתב בהררי קדם (חלק ב סימן נב)].
וצריך ביאור מה נשתנה קרבן פסח משאר
קרבנות.

ב. והנה בכל אכילת קדשים קלים הסתפק רבינו
הצל"ח (ביצה יט, ב ד"ה ומדי עסקי בזה) האם יש
מצוה לאכול קדשים קלים או לא. וכתב שאף על
פי שמשמעות דברי התוס' (זבחים צז, ב ד"ה ניתי
עשה) שיש מצוה באכילת שלמים, אבל מדברי
הרמב"ם משמע שאין מצות אכילה בקדשים
קלים. כלומר, שדוקא אכילת כהנים היא מצוה
[כמבואר בדבריו (מעשה הקרבנות י, א)], אבל
אכילת הבעלים בקדשים קלים אינה מצוה; ורק
אכילת פסח היא מצוה, כמבואר ברמב"ם (קרבן
פסח ח, א). אמנם בסוף דבריו השאיר הצל"ח את
הענין בספק.

והמנחת חינוך (מצוה קב, אות א ד"ה והנה בר"מ)
תמה על דברי הצל"ח שנעלם ממנו דברי רש"י
(פסחים נט, א ד"ה בשאר) שכתב: "אלמא אכילת

7
מזונותיהם משל מצרים. וכשיצאו ונעשו עבדי
ד' אכלו פסח משלחן גבוה וזה עבודה. שאכילת
הפסח משלחן גבוה מורה שהם עבדי ד' וע"כ
במה שראוי לאכילה בשעת זריקה והוזמנו
לשלחן גבוה די. וכן לשון זוהר הקדוש (ח"ג דף צז
ע"ב) דאתדכי למיכל על פתורא דאבוהון".

ומבואר מדבריו הבנה חדשה בדין אכילת קרבן
פסח, שאכילה זו מראה על היותנו בני חורין
האוכלים משולחן הקב"ה. וממילא מיושב מפני
מה שונה אכילה זו משאר דיני אכילות קדשים
קלים, משום שאכילה זו היא חלק מהוראת
החירות שאנו עושים בלילה זה. ועל כן היה
חשוב לחז"ל לתקן זכר לאכילת פסח, ונתנו
לאכילת המצה שנאכלת עבור זה, דין של קרבן
פסח. משום שזהו חלק מדיני ליל הסדר שצריך
להראות בו סימני חירות.

בס"ד

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

ד) לכלב תשליכון אותו.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (יא ז)

הנה הכלבים קבלו שכר ע"ז שלא חרצו לשונם,
שנותנים להם בשר טריפה, וכמו שכתוב (להלן כב
ל) "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, לכלב תשליכון
אותו", ופרש"י שם (ומקורו מהמכילתא) וז"ל:
לכלב תשליכון אותו - אף הגוי ככלב, או אינו אלא
כלב כמשמעו, תלמוד לומר בנבלה (דברים יד כא)
או מכור לנכרי, קל וחומר לטרפה שמותרת בכל
הנאות. אם כן מה תלמוד לומר לכלב, למדך
הכתוב שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל
בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב
לשונו, אמר הקדוש ברוך הוא תנו לו שכרו ע"כ
(ועי' ברד"ל לפדר"א פכ"א טעם נוסף למה
להשליכו לכלב דוקא).

ונרמז כן גם בתרגום יונתן על פסוק זה "לכלבא
תירמון יתיה בסיטריה" והיינו בשכרו, במה שלא
חרץ לשונו וכדברי המכילתא.

זכר לפסח הוא יש לו כל דין פסח שלא לאכלו
בשתי חבורות ואם נרדמו כמו שתי חבורות הוא
כמו שיתבאר בסימן שאחר זה. ואפשר שגם
הרמב"ם דעתו לומר דאכילת מצה באחרונה
המצוה משום זכר לפסח".

וכוונת הב"ח היא למה שמבואר בסימן תעח
שנוהגים באכילת המצה כמו דיני קרבן פסח.
וצריך ביאור מפני מה תיקנו חז"ל לתת לאכילת
כזית מצה דין של קרבן פסח, והרי אין זה קרבן
פסח אלא מצה. בשלמא לגבי לולב שתיקנו חז"ל
ליטול שבעה ימים, מדובר על אותו לולב ממדש
אלא שחז"ל הרחיבו והוסיפו בחיוב נטילתו; אבל
בפסח אין הנידון דומה לראיה. מה הדמיון בין
כזית מצה וכזית פסח, ומפני מה נתנו חז"ל
לכזית המצה דין של קרבן פסח.

ד. והנראה לומר על פי דברי האבני נזר בתשובתו
הידועה אודות מצות ישוב ארץ ישראל (יורה
דעה תנד, יא - יב) שכתב: "ונראה בישוב זה
בהתבונן במצוות הפסח שאינו בא אלא לאכילה
ואם לא היה ראוי לאכילה בשעת זריקה לא יצא
ידי חובתו. וגוף אכילה לכולי עלמא לא מעכבא.
ודוחק לומר כעין דברי ר"ז כל הראוי לבילה כו'
דלא מצינו זה רק בשירי מצוה כגון קריאה
דביכורים דעיקר מצוה ההבאה. וכן קריאה
דיבמה דעיקר מצוה החליצה וכן בילה דמנחה.
לא בפסח שעיקרו אינו בא אלא לאכילה ואכילה
גופא לא תעכב.

אך הענין הוא. דישראל נגאלו בדם פסח ודם
מילה. והיינו דמילה מורה סימן עבדות לד'
ומוציא מעבדות מצרים. וכן פסח דכתיב ועבדת
את העבודה הזאת. אך צריכין להבין מה עבדות
יש באכילת הפסח. אך הענין. דעבד מזונותיו
משל רבו וכו', וכשהיו עבדים במצרים היו

והמנ"ח (מצוה עג) הוכיח כן גם מדברי התוס' (יומא לו ב), שם טרחו לבאר למה לאו דטריפה לוקין עליו ולא חשיב לאו הניתק לעשה, דהא כתיב ביה לכלב תשליכון אותו (וביאר משום דהלאו כולל גם קדשים שיצאו חוץ למקומן שבהן אין עשה דלכלב תשליכון אותו), הרי משמע שכוונת הפסוק למצוה עשה, דאם כוונת הפסוק רק להתירו בהנאה אין טעם להחשיבו לאו הניתק לעשה (ועי' במנחת סולת שם מה שדחה).

והביא עוד שאמנם כל מוני המצוות לא מנו מצוה זו בתרי"ג מצוות, אבל בעל הפיוט "אתה הנחלת" (שמחברו היה בתקופת הסבוראים וי"א שהוא הר"ש ממנש או הר"ש הגדול ממגנצא) כן מנאו במנין המצוות וכתב 'טריפה להשליך' ומשמע שנחשב מצוה בפני עצמה (אך אפשר לדחות שכוונתו לאיסור עשה, ולא למצוה עשה, וכדעת הדברי אמת דלהלן). וכתב המנ"ח שלפי"ז האוכל נבילה עובר בלאו ועשה, לאו דלא תאכלו ועשה דלכלב תשליכון אותו.

ועי' בירושלמי (תרומות פ"ח ה"ג) וז"ל, מעשה בטבח אחד בציפורין שהיה מאכיל ישראל נבילות וטריפות, פעם אחת שתה יין בערב שבת ועלה לגג ונפל ומת, והיו כלבים מלקקים בדמו, אתון שאלו לר' חנינא מהו מירמיתי מן קמיהון, אמר לון כתיב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו, וזה היה גוזל את הכלבים ומאכיל את ישראל, אמר לון ארפונן, דמדידהון אינון אכלין ע"כ, הרי משמע שאכן הטריפה ראויה להנתן לכלבים.

ב. אך מאידך הקשו האחרונים (עי' חק"ל יו"ד סי' יט והובא בד"ת סכ"ט סק"ב וכן השפ"א פסחים שם ועוד) שמנהג כל העולם שאין משליכים את הטריפות לכלב אלא מוכרים אותו לגוי, ואם הוא מצוה גמורה להשליך לכלב איך מבטלים מצות עשה. וגם ברמ"א (יו"ד סי' קיז) כתב שמי שנזדמנה לו נבילה או טריפה בביתו מותר למכרם ע"ש, ולמה לא אסר משום ביטול מצות לכלב תשליכון אותו. ומוכח מזה שאין כוונת הפסוק לחייב להשליך את הטריפה לכלב דוקא, אלא רק להתירו בהנאה.

ועי' בשו"ת מחזה אברהם (או"ח סי' נ ד"ה אמנם) שכתב ליישב דאף שיש מצוה להשליך טריפה לכלב, מכל מקום נהגו למוכרו לגוי משום שיש בו הפסד גדול, ועפ"ד התוס' (ע"ז כ א) שהקשו לדעת ר"מ שסובר שצריך להקדים בנבילה נתינה לגר קודם מכירה לגוי, וכי אם יש לו לאדם חפץ

א. והנה בפסוק זה שכתוב 'לכלב תשליכון אותו' יש להסתפק אם הוא מצוה להשליך את הטריפה לכלב דוקא (וכשם שיש מצוה לתת הנבילה לגר), ואסור למוכרו לגוי או לחיות אחרות והעושה כן ביטל מצות עשה, או שמא אין כוונת הפסוק לחייב השלכת הטריפה לכלב, ויכול לעשות בו כרצונו, והא דכתיב לכלב תשליכון אותו לאו דוקא (עי' להלן).

ומדברי המכילתא מבואר לכאורה שכוונת הפסוק לחייב להשליך את הטריפה לכלב, דאל"כ אין כאן שכר לכלבים כלל על מה שחרצו לשונם, ומה מרויחים ממה שנכתב שמים בתורה, אם אין ישראל מצווים להשליך טרפותיהם לכלב.

וכ"ה להדיא בספר האשכול (רצב"א הל' ע"ז), שם דן על המצוה לתת נבילה לגר תושב, וכתב שאם יש לו ריוח גדול למכרה לגוי רשאי למכור ואינו חייב להביאו בחנם לגר, וכתב "תדע בטרפות א"ת לכלב תשליכון אותו ואמרו ללמדך שכלב מכובד ממנו שהטרפה לכלב ללמדך שאין קב"ה מקפח שכר כל בריה שנא' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב, וכי ס"ד אם הטרפה שוה מנה למכרה שיתן לכלב ויפסיד ע"כ. ומבואר שיש מצוה ליתנו לכלב מלבד כשיש לו הפסד גדול.

וכ"ה במגן אבות לתשב"ץ (פ"ב מ"א) על המשנה והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה, וביאר שבא לומר, שאם תפסיד על ידי קיום המצוה, כגון שנפלה לו דליקה בשבת ואינו מכבה אותה, או הנותן טריפה לכלב וכו' יותר תשתכר בשכרה בעולם הבא ואף בעולם הזה ע"ש, הרי שחשבו כמצוה לתת את הטריפה לכלב אף שמפסיד בזה ממון.

עו"כ האחרונים להוכיח כן מדברי רש"י בפסחים כב א, דילפינן התם שכל איסורים שבתורה אסורים בהנאה, דכתיב לכלב תשליכון אותו, אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורים שבתורה, והקשה רש"י דהו"ל ללמוד מעצם זה שצריך פסוק להתיר טריפה בהנאה מכלל דבעלמא אסור, ותירץ וז"ל, ומדאיצטריך קרא למשריה לא מצי למילף טעמא, דאי לאו אותו הו"א קרא למצותיה איצטריך, שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, ונאמר במצרים לא יחרץ כלב לשונו, לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו, ונכבד [שכר] הכלב מן העובד כוכבים, שהנבלה ימכור לנכרי וטרפה לכלב עכ"ל. ומשמע שהפסוק מחדש שצריך להביאו לכלב דוקא וכנ"ל.

ברגלו או בזנבו או באזנו ורדף אדם והצילו מפיו, אינה נאסרת באכילה, שנאמר ובשר בשדה טרפה וגו' לכלב תשליכון אותו, עד שיעשה אותה בשר הראויה לכלב וכו' ע"ש, ומבואר דלהכי נקט קרא לכלב תשליכון אותו, ללמד שאין הטריפה נאסרת אא"כ הולכת למות מחמת שנטרפה (ועי' כנה"ג יו"ד כט הגה"ט יד ובחק"ל שם מש"כ ע"ד הרמב"ם).

וכן הכריעו למעשה האחרונים שאין מצוה להביא את הטריפות לכלב, וכמנהגינו למוכרו לגוי, עי' חק"ל שם ושפ"א וד"ת שם, וכן בביאור הרי"פ פערלא על סהמ"צ לרס"ג (במבואר פרק ו) האריך כן עפ"ד האב"ע הנ"ל ושכן משמע בגמ' בכ"מ, וכתב שכל התשב"ץ שנקט בספרו מגן אבות שיש בו מצוה וכמשנ"ל, נראה דחזר בו, שהרי במנין המצוות שלו לא מנה מצוה זו (וגם מספרו יבין שמועה הנ"ל משמע קצת שאין בו מצוה).

ג. אך הקושיא עומדת בעינה, דמדברי המכילתא לכאורה מוכח שיש מצוה להשליך את הטריפה לכלבים, ולא נכתב להיתר הנאה בעלמא או לשאר דרשות, ונתקשו בזה כל האחרונים הנ"ל ולא העלו דבר ברור.

ובאמת לשון המכילתא קשה מיניה וביה, דכתב שם וז"ל, לכלב תשליכון אותו. לכלב וככלב (דהיינו כל שאר הנאות שג"כ מותרות), אתה אומר לכלב וככלב, או אינו אלא לכלב כמשמעו (שאיין הטריפה מותרת אלא לכלב), תלמוד לומר לא תאכלו כל נבלה, והלא דברים ק"ו, מה נבלה שהיא מטמאה במשא, הרי היא מותרת בהנאה, טרפה שאינה מטמאה במשא, אינו דין שתהא מותרת בהנאה, הא מה תלמוד לומר לכלב תשליכון אותו, לכלב וככלב. ללמדך שהכלב מכובד מן העבד, שהטרפה לכלב ונבלה לעבד, ללמדך שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תן לו שכרו. והלא דברים ק"ו, ומה אם חיה כך, אדם לא כל שכן שאינו מקפח שכרו, שנאמר קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל, ואומר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו ע"כ.

הנה מדברי המכילתא בתחילה משמע שכוונת הפסוק ללמד שטריפה מותרת בהנאה, ולמד המכילתא בק"ו שלא דוקא הנאה השלכתו לכלב אלא ה"ה לכל הנאות שמותרות. ומהמשך דברי המכילתא משמע שיש מצוה להשליכו לכלב דוקא, ולפי"ז אם משתמש בו לשאר הנאות הרי הוא

למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לעובד כוכבים, והלא אפי' לישראל אינו מצוה על כך, ותירצו וז"ל, דדוקא נבילה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו עובדי כוכבים מצויים ביניהם ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר ע"כ, וה"ה לענין השלכת טריפה לכלב שדוקא כשאינו שוה אלא דבר מועט יש מצוה להשליכו לכלב עכ"ד.

ואכן כדבריו מבואר להדיא בספר האשכול שם, שאין חיוב להשליך את טריפה לכלב אלא כשיש בכך הפסד מועט ולא בהפסד מרובה וכמש"ל. האמנם דכפי הנראה מדברי שאר האחרונים לא נהגו לעולם להשליך את הטריפה לכלבים, אף כשהיה בו רק הפסד מועט, וגם מסתימת הרמ"א משמע כן, ולכן שפיר הוכיחו בזה דקרא לא אתא לחייב אלא לרשות בעלמא.

ובאמת מדברי כל הראשונים לא נראה שיש מצוה וחיוב להשליך את הטריפה לכלב דוקא, ועי' במנ"ח שאכן תמה על כל מוני המצוות שלא הזכיר אחד מהם (מלבד הפייטן דלעיל) מצוה זו דלכלב תשליכון אותו, ומשמע דסברי שאי"ז מצוה אלא רשות בעלמא.

ועי' באבן עזרא על פסוק זה שכתב דהא דכתיב כלב לאו דוקא, אלא משום שהכלב הוא שומר שורך וצאנך ואין ראוי לאכלו כי אם הכלב, ועוד ביאר בשם ר' משה הכהן שהטריפה יש בה כדמות סם רע שיזיק תולדות האדם, ולכן אמר הפסוק להשליכו לפני הכלב ולא ליתנו לגר אשר בשעריך כמו הנבילה, כדי שלא יזיק לו (ועד"ז כתב התשב"ץ ביבין שמועה הלכות טריפות וז"ל, ואם הכישה נחש וכו' ואסורה משום סכנת נפשות כו', והתורה רמזה זה שהנבילה התירה אותה לתיתה לגר או למכור לנכרי והטריפה אמרה תורה לכלב תשליכון אותו שאין ראוי לאדם מפני הארס ע"כ).

ועכ"פ מבואר באב"ע שהוא רשות ולא חובה, וכ"כ האב"ע להדיא בספרו יסוד מורא וז"ל: ויש שהכניסו במצות מה שהוא רשות, כמו לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי, וככה לכלב תשליכון אותו, כי הטעם דבק עם ואנשי קודש להיון לי, והנה בשר שנטרף איננו למאכלך רק לכלב השומר צאנך תשליכנו על כן נפתח למד לכלב וכו' ע"כ.

וגם הרמב"ם לא הזכיר בשום מקום שיהיה מצוה לתת את הטריפה לכלב, ואדרבא משמע מדבריו שאינו חובה, דכתב (מאכ"א פ"ד ה"ז) שבהמה שנטרפה ולא מתה וכגון שבא זאב וגרר הגדי

וזוהו שדרשו במכילתא דכלב לאו דוקא, אלא לכלב וככלב, וטריפה מותרת בכל ההנאות, ומכל מקום כתבה התורה כלב כדי לרמוז שרצון התורה שנקדים את הכלב על פני חיות אחרות, משום שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה.

וזוהו שכתב רש"י דקרא למצותיה איצטריך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה כו', והיה אפשר לפרש שמחמת זה צוותה התורה וחייבה להשליך את הטריפה לכלב, אך לפי המסקנא אי"ז כוונת הפסוק אלא רק להתירו בהנאה (וכדברי השפ"א הנ"ל), ומכ"מ עדיין דברי המכילתא קיימן שהכלב נכבד מן הגוי ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אלא שאינו בתורת חיוב אלא כעדיפות בעלמא וכנ"ל.

ויש להוסיף עוד, דהנה בגמ' (שבת יט א) אמרינן נותנים מזונות לכלב בחצר וכו', וכתב המאירי שם בשם הגאון, שכלב מזונותן עליו, משום דכתיב לכלב תשליכון אותו ע"ש, ועי' בשו"ת כת"ס (או"ח סי' לג). וגם המ"א (שכד סק"ז) כתב וז"ל, משמע בגמ' אפי' כלב שאינו מגדלו בביתו מותר דמצוה ליתן לו מזונות ע"ש, ולא פירש כוונתו למה יש מצוה להאכיל כלב דוקא, ועי' במחצה"ש שם שהוא משום שכלב מזונותיו מועטים ע"ש, אך יש שפירשו כוונתו כדברי המאירי שיש מצוה מיוחדת בכלב משום האי קרא דכתיב לכלב תשליכון אותו (ועי' במ"א תצח סק"ח ובמחצה"ש שם). ועי' גם בחת"ס (ב"ב ח א) אהא דאמרו שם פרנסני ככלב וכעורב.

אך צ"ב דאף אי נימא דכוונת הפסוק למצוה ולא לרשות, מכל מקום לא מצינו כן אלא לגבי טריפה (וי"א שגם נבילה וכמש"ל) ולא בשאר מזונות, וכיצד למד בזה המאירי שיש מצוה בהאכלת כלב בכל המזונות. אך לפי משנ"ת שעיקר הפסוק בא להתירו בהנאה, אלא שנרמז בו נתינת שכר לכלב, א"כ מובן מסברא שאין חילוק ונפק"מ מה נותנים לכלב, אם טריפות או דברים אחרים, ואין שייך לומר דהוה גזה"כ דוקא בטריפות, דלא נכתב כלל כצווי אלא למעלה בעלמא.

ועי' בדברי אמת (קו' בעניני לאוין דף פו טור ב) שכתב לחדש ביאור חדש בקרא ד'לכלב תשליכון אותו', שאין זה רשות בעלמא, ומאידך גם אינו מצות עשה להשליכו לכלבים, אלא הוא איסור עשה, דאסרה תורה את הטריפה באכילה בלא ועשה, ודרשינן ליה לכלב תשליכון אותו ולא תאכלום אתם. וכתב דנפק"מ לענין הקל הקל, דחולה שיש לו נבילה או טריפה יותר טוב לאכול

עובר על מצות עשה, וא"כ כיצד מתיר המכילתא מתחילה להביאו לכתחילה למי שהוא ככלב.

גם בדברי רש"י בפסחים שהעתיק את דברי המכילתא וכתב דקרא למצותיה איצטריך להשליכו לכלב בשכרו, ומשמע דסובר שהוא חיוב וכדלעיל, והקשה השפ"א שם שבהמשך כתב רש"י שם (בד"ה ור"מ) דהיתר טריפה לגופיה איצטריך דלא תימא שהטריפה אסורה בהנאה ע"ש, ואמאי לא כתב טפי שיש מצוה וחיוב להאכילו לכלבים.

והוא השפ"א (ועד"ז כתב גם המהר"ם שיק מצוה עג אות ג) שאליבא דאמת אכן אין שום מצוה להשליך את הטריפה לכלב, וכוונת רש"י שלולא דרשא דאותו הו"א דקרא דקרא למצותיה איצטריך, לחייב להשליך טריפה לפני הכלב, אבל אליבא דאמת כוונת הפסוק רק להתירו בהנאה ולאסור שאר איסורי אכילה בהנאה, וכמ"ש רש"י אח"כ בדעת ר"מ ע"ש. ולכא' הוא דחוק, דהא רש"י נקט לישנא דמכילתא, שאין הקב"ה שכר כל בריה, ושנכבד הכלב מן הגוי כו', והמכילתא דרש כן אליבא דאמת, ומשמע דהכי נקטינן דקרא למצותיה איצטריך.

ולכן נראה בפשיטות שבאמת אין כוונת הפסוק שיש מצוה וחיוב להאכיל את הטריפה לכלבים דוקא, אלא רק להתיר את הטריפה בהנאה וכמשמעות הגמ' בפסחים שם. והא דכתיב לכלב תשליכון אותו היינו לדוגמא בעלמא וה"ה שאר הנאות, וכמ"ש המכילתא שמותר לכלב וככלב, היינו נכרי או שאר חיות הדומים לכלב. ולדברי הרמב"ם משמיע הכתוב שאין הטריפה אסורה אא"כ סופה למות ולהאכל לכלבים.

אלא דמכ"מ קשה אמאי נקט קרא לשון 'לכלב תשליכון אותו' ולא 'לחיה ובהמה תשליכון אותו' וכדומה, ומה נשתנה כלב משאר חיות ובהמות דכתבה התורה דוקא כלב (והאב"ע פירש הטעם משום שהכלב שומר את הצאן וכנ"ל).

ובזה רמזה התורה שיש ענין לתת את הטריפות לכלב, ואמנם אנו בגדר מצות עשה שנהיה מחוייבים להאכילו לכלב דוקא, אך נרמז שיש עדיפות להאכיל את הכלב על פני שאר הנאות, משום השכר על מה שלא חרצו לשונם במצרים, ואמנם אינו צריך להפסיד בשביל זה ממון, ויכול לכתחילה למוכרו לגוי אף בהפסד מועט, אלא שאם יש בידו להשליך את הטריפה לכלב או לחיה אחרת, יש ענין ועדיפות להביאו לכלב, אף שאינו בגדר מצוה גמורה.

ואשר נראה בעזה"י [ועמדו בזה], דהנה אי בכריתות ט, א אמר מר מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם אף הם וכו', מילה דכתי' כי מולים היו כל העם היוצאים אינ מהכא ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי וכו', והובא ברמב"ם ריש פייג מאיסוי"ב וז"ל, בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית כשנאמר וכל ערל לא יאכל בו מל אותם משה רבינו וכו' וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת דמים, עכ"ל, הנה מבואר דהך מילה שמלו בליל פסח במצרים במילה זו נכנסו ישראל לברית והיתה מילת גירות, ומנא ילפי' לדורות דגירות טעונה מילה ושאר דיני גירות.

והנה מילת גירות מצוה בפני"ע היא ולא מצות מילה דישראל, דיעוי מהר"ל בגור אריה פי יתרו במש"כ רש"י שנקרא יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות, ופי' בגוי"א דהוסיפו וי"ו, כנגד תרי"ג מצוות וגי' מצוות דגר שבהן נעשית גר, והם מילה וטבילה וקרוב, והיינו דמלבד תרי"ג מצוות שנצטוו ישראל, איכא בגר גי' מצות שבהן מתגייר ונעשה ישראל, וכמש"כ הרמב"ם רפ"ג מאיסוי"ב, כשירצה הגוי להתגייר וכו' צריך מילה וטבילה והרצאת דמים. [ועיי"ש מש"כ דנפק"מ להגר במצות המילה דתרי"ג במהשמצוה הגר למול את בנו]. ויעוי' בערולי"ג (יבמות מז, ב) דהא דציצין המעכבין במילה ילפי' מקרא דהמול ימול, ואיירי במצות מילה דישראל, אולם מילת גירות אינה בכלל מצות מילה אלא ילפי' לה מאבותינו במצרים, ואיכא למימר דאין מעכבין בה אף ציצין המעכבין במילת ישראל, ולהכי איצטרך שם בסוגיא לפרש דאף במילת גר ציצין המעכבין במילת ישראל מעכבין במילתו.

וא"כ מבואר דהמילה שנצטוו ישראל באותו הלילה, היתה מצוה חדשה מה שלא היו מצווים בה עד עתה.

ומעתה יש ליישב בפשיטות, דהנה הרמב"ם לא הזכיר דמילת גר צריכה יום [ורק גבי טבילה כ"כ (פייג מאיסוי"ב ה"ז) משום דמשפט כתיב ביה], וכי הב"ח (יו"ד סי' רסח) דס"ל להרמב"ם דמילה דגר אי"צ ביום, וא"כ שפיר מלו ישראל מילת גירות בלילה, דאינה מילת ישראל שהיא צריכה ביום, וגם משום הגירות ס"ל להרמב"ם דלא בעי ביום.

ובדעת הרמב"ן וכ"פ בשו"ע (שם סעיף ג) דמילה דגר בעי ביום ובפני שלשה, דאף בה איכא משום משפט כתיב ביה בגירות, ראיתי ליישב, עפמש"כ

נבילה ולא טריפה, דבטריפה יש לאו ועשה משא"ב בנבילה שיש רק לאו ע"ש (ואמנם בחק"ל שם נקט דהא דכתיב לכלב תשליכון אותו ודרשת המכילתא הוא גם כלפי נבילה ע"ש).

ועי' בשו"ת בית יצחק שם שהשיג על דבריו, דלא מצינו בשום מקום שטריפה חמורה מנבילה ואדרבא בגמ' מבואר שנבילה חמורה יותר, ועוד דאם איתא דקרא אתי לאיסור עשה, א"כ למה הוצרך רש"י בפסחים לבאר דקרא למצותיה אצטרך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, הו"ל למימר טפי דאתי לאסור אכילת טריפה באיסור עשה, וע"ש שהביא עוד ראיות שלא כהדברי אמת.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

על פרשת בא

(ה) מילת ישראל בליל פסח מצרים

והיה לכם למשמרת (יב, ה)

וברש"י הביא ד' מכילתא, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר "ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים" (יחזקאל טז), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היה בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנא' ואת ערום ועריה, ונתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנא' "מתבוססת בדמך" בשני דמים וכו'.

הנה מבואר בד' המכילתא שמלו ישראל בליל פסח, וכן אי' במדרש שה"ש (פ"א פ"ב) דבאותו הלילה אמר להם כל בן נכר לא יאכל בו וגוי ואז מלו כדי לאכול הפסח. וכבר עמדו בזה לתמוה היאך מלו ישראל בלילה, הא קי"ל (מתני' מגילה כ, א) דאין מלין אלא ביום. וצ"ע.

והנה בד' המכילתא מבואר שנצטוו ישראל באותו הלילה במה שלא היו מצווים עד עתה, דלפי שלא היה בידם מצוה להתעסק כדי שיגאלו נתן להם ב' מצוות דם פסח ודם מילה, ויל"ע דבשלמא דם פסח הרי"ז להם מצוה חדשה, אולם על מצות מילה הלא היו מצווין ועומדים דאברהם אבינו נצטוה על המילה לו ולזרעו. [ודוחק לומר דהיינו שניתן להם מצות פסח, וממילא דינא הוא דכל ערל לא יאכל והיו צריכין למול עצמן, דבלי המכילתא משמע שנתן להם ב' מצוות].

יכול למחות, ואכמ"ל], והא גופא הרי זה כקבלת המצוות ועול תורה בגירות זו.

ומעתה נראה דלהכי אהני מילתם קודם מתן תורה, דהנה תכלית המילה ויציאת מצרים 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה' והרי הם מתייצבין ועומדין בדרך ובאופן שיקבלו המצוות במתן תורה.

ויאירו הדברים עפ"י ד' הר"ן (שלהי פסחים) וז"ל, אמרו באגדה בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה, אמרו לו לישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר וכו', עכ"ל, וי"ל דה"ט שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה, דבזה הרי הם מתייצבין לקבל עול תורה, והיא היא קבלת מצוות שלהם, שמקבלים עליהם לקבל המצוות.

והנה הרמב"ן (יבמות מו, ב בהא דאמרי דמצינו באבותינו שמלו ולא טבלו) עמד בהאי מילה שמילת גירות היתה וע"מ ליכנס תחת כנפי השכינה ולקבל כל מה שיצונו, וז"ל, כתב רש"י ז"ל כשמלו בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל תורה וליכנס תחת כנפי השכינה, ותמיהא לן מני"ל דאיכא מילה כשבאו ליכנס תחת כנפי השכינה, ובפרק ד' מחוסרי כפרה (כריתות ט, א) אמרי בשלמא מילה דכתיב כי מולים היו העם היוצאים, אי"נ מהכא ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך, אלא דמהכא לא משמע מילה בשעת מתן תורה. ואפשר שבשעה שאמר להם משה כל ערל לא יאכל בו, מלו עצמן או הטיפו דם ברית מן המולים, וע"מ ליכנס במצוה זו מעתה תחת כנפי השכינה ולקבל עליהם כל מה שיצונו מלו עצמן, ותניא במכילתא היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שיגאל את בניו ולא היה להם מצוות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנא' שדיך נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה, עריה מכל המצוות, נתן להם הקב"ה שתי מצוות, מצות פסח ומצות מילה, שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואעבור עליך וכו', עכ"ל. הנה פי' הרמב"ן דהאי מילה במצרים מילת גרות היתה [ואפשר לפמשנ"ת דלזה הביא ד' המכילתא דנתן להם מצוה בלילה זה], ומלו עצמן ע"מ ליכנס תחת כנפי השכינה ולקבל המצוות.

ומעתה דקבלת המצוות היה בזה שהיו מתייצבין ועומדין וקבלו לקבל כל מה שיצונו, אי"כ הרי בהא הוי תחילת הדין, שכבר היה ביום, בעודם מכינים

בשו"ע שם כ' דבדיעבד אם מל בלילה לשם גירות מילתו כשרה וא"כ אהני מילת ישראל במצרים מילת גירות בלילה.

אמנם אכתי צ"ע, דהנה כ' הש"ך (סק"ט) דהך דינא דכשר בדיעבד בלילה היינו המילה והטבילה, אבל קבלת מצוות ביום מעכב אפי' בדיעבד, וביאר דקבלת מצוות הוי כתחילת דין דבעי דוקא ביום (שו"ע חו"מ סי' סה), ומילה וטבילה הוי כגמר דין דנתבאר (סנהדרין לד, ב) דגומרין הדין בלילה. וכי בדגול מרבבה, דהיינו דוקא בגר גדול שאצלו קבלת המצוות עיקר והטבילה והמילה הוי גמר דין, אבל גר קטן שלא שייך אצלו קבלת מצוות והטבילה היא עיקר שמטבילין אותו על דעת ביי"ד בעי דוקא ביום, וא"כ לפי"ז צ"ב היאך מלו את הקטנים בלילה [ע"י שיטמ"ק כתובות יא, א דהקטנים יתומים שיצאו ממצרים נתגיירו מהך דינא דגר קטן מטבילין אותו על דעת ביי"ד], הא כיון דלא הוי גמר דין לא מהני בלילה (ולא ה"י טבילה קודם).

ובאמת צ"ב אף במילת הגדולים איך נמולו בלילה, שהרי קודם מתן תורה ליכא קבלת מצוות, ואמנם בשיטה ישנה (כתובת שם) עמד בהא דגר קטן מגיירין אותו אף דלא שייך גביה קבלת מצוות וכי דכיון דלא אפשר אי"צ קבלת מצוות, אכן הא כיון דליכא קבלת מצוות אי"כ אין המילה כגמר דין דמהני בלילה, ושוב צ"ב איך מלו בלילה.

והנה ביותר צ"ב בעיקר מילה זו לגירות, דבדי' הרמב"ם מבואר דקבלת המצוות היא יסוד מוקדם למעשה הגירות, דז"ל, וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עול תורה צריך מילה וכו', עכ"ל, והיינו דקבלת המצוות אי"ז ממעשה הגירות אלא היא כהרצון להתגייר, וקודם לזה הרי הוא כקודם שירצה להכנס לברית, וא"כ איך שייך מילה קודם קבלת מצוות, ומהכא הא ילפי' דכך אופן הגירות לדורות. ולא יהני ד' השיטה ישנה דכיון דאי אפשר אין צריך, דאם הוא יסוד מוקדם להמעשה גירות לכאוי' ל"ש כלל הגירות ואין לומר דלא מעכב אם אי אפשר.

והנראה בזה בס"ד, דהנה קטן ישראל הלא אין מצווה במצוות, וא"כ גר קטן המתגייר, אף הוא אין חסרון בגירותו מה דליכא קבלת מצוות, אלא דלהך יסוד מוקדם להגירות דבעי שיקבל עול תורה, נראה דדבר זה נעשה במה שהוא 'מתייצב על דרך טוב', דבאופן וצורה זו, כשיגדל ויגיע לגיל י"ג שנים שהוא שייך בקבלת מצוות יקבל אז המצוות [ויעו"ש בכתובות ובראשונים שם דאף דבהגדיל יכול למחות, מ"מ אם עבר זמן וחי כישאל אין

להבדלה, כ' רשבי"ם וז"ל, דכיון דגמר סעודתו בההוא מחייב ברישא ואין מעבירין על המצות. והנה אחר שנתחייב בהבדלה הא רמי תרויהו עליה, וא"כ לכאוי מאי אין מעבירין איכא לזה טפי מלזה, והמבואר בד' הרשב"ם, דמשעה ראשונה דחיילא המצוה עליה חל עליו הדין אין מעבירין, והיינו דענין זה שהוא שלא להשהות המצוה משבאה לידו [כמש"כ רש"י יומא לג, א], מתלי תלי כבר משעה שבאה המצוה, וחל עליו הדין שלא להשהותה.

והנה בברכות כז, א תניא היו לפניו שתי תפילות אחת של מוסף ואחת של מנחה, מתפלל של מנחה ואח"כ של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה, רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואח"כ של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת (דר"י ס"ל זמן מוסף עד ז' שעות ולמנחה יש שהות עד פלג המנחה), והנה להמבואר בד' הרשב"ם דאיכא משום אין מעבירין לקיים המצוה שחל חיובה בתחילה, א"כ קשה דהכא במוסף ומנחה יש לו להתפלל מוסף משום דינא דאין מעבירין על המצות, שהרי חל חיובו במוסף קודם לחיובו במנחה. ואף דמנחה תדירה, הא כ' הנימוקי"י (שהביא השאג"א הנז"ל) דבמקום אין מעבירין לא אמרי' דתדיר קודם, וכן הוכיח בקרבן נתנאל (מגילה פ"ד ס"י אות ג) בדעת התוס' יומא לג, א (ד"ה אין מעבירין), דאין מעבירין דוחה את התדיר.

ב) ואשר נראה בזה בס"ד עפ"י מש"כ בתשו' חכם צבי (סי' קו) בהא דמביעיא לן במנחות מט, א בציבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהן קודם, ומוקי לה במוספין דהאידינא ותמידין דלמחר, ומספק"ל אי תדיר עדיף היינו התמיד או מקודש עדיף ויקריבו המוסף היום. והרי לכאוי כה"ג יש להקדים ולהקריב מוסף דהאידינא משום אין מעבירין על המצות.

וכי החכם צבי, דתמידין ומוספין כחדא מצוה חשיבי דתרווייהו עבודת הקרבנות, ובחד בהמה נינהו, ובחדא מצוה אמרינן דאם תעשה המצוה באופן מעולה יותר, יש להמתין ולקיימה בגוונא היותר טוב, וכמו שפסק התרוה"ד לענין ברכת הלבנה שיש להמתין עד מוצאי שבת, ואין בזה משום אין מעבירין על המצות.

ונמצינו למדים בדבריו, דהך דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, הוי מעלה בקיום המצוה, שהמצוה מתקיימת באופן מעולה יותר כה"ג, [וכן משמעות הגמ' דמספק"ל אי תדיר עדיף או מקודש, דהו תרויהו מעלה בקיום המצוה]. ויסד בזה החכם צבי דאף בבי קרבנות חשיב כחדא מצוה, דתרווייהו עבודת הקרבנות, ושוב אמרינן דימתין על קיום

עצמן לצאת ממצרים לעבוד את ה' על הר סיני, וא"כ המילה הוי גמר דין, ושפיר אהני מילתם בלילה.

והנה לפי"ז מה דאהני מילתם בלילה היינו רק משום דהיה זה מילת גירות, ונראה דהדברים מדוקדקין היטב בד' המכילתא, דמלבד מה דחזינן דהיה מילה זו מצוה מחודשת, הנה מבואר דלא היה להם מצוה להתעסק בה, וצ"ב הא היה לכם כבר המצוות מילה שנצטווה אברהם אבינו, ויתעסקו בזה. ולהמתבאר מבואר היטב, דאכן משום הא גופא נצטוו בליל פסח שלא היה מצוות להתעסק, דהא לא היו יכולים לקיים מצוות מילה שהרי אין מלין אלא ביום, לכך נתן להם דם מילה זו מילת גירות שכשרה אף בלילה.

ו) אין מעבירין על המצות.

ושמרתם את המצות (יב, יז)

א) דינא הוא דאין מעבירין על המצות, וברש"י יומא לג, א (ד"ה אין מעבירין) פי' וז"ל, הפוגע במצוה לא יעבור ממנה, ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצות, קרי ביה את המצות, לא תמתין לה עד שתחמיץ ותיישן.

ברמ"א ה' חנוכה סי' תרפד סעיף ג כתב, דאם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק לקרות בשל ראש חודש. ועמד בזה במג"א הא אין מעבירין על המצות, ואיך יפסיק לקרות בשל חנוכה ויקרא בשל ר"ח משום קדימתו שהוא תדיר.

וכן העירו להקשות בד' השאג"א דפסק (סי' כ) בר"ח או יו"ט שחל להיות בשבת, אם שכח בברכת המזון והתחיל יעלה ויבא דר"ח או יו"ט קודם שאמר רצה והחליצנו דשבת, דצריך להפסיק באמצע יעלה ויבא ומתחיל רצה ואח"כ אומר של ר"ח ויו"ט, מטעמא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וקשה דהלא מעביר הוא על המצוה דאמירת יעלה ויבא.

וביותר, דהשאג"א עצמו להלן מינה (סי' כח) נקט דדין אין מעבירין עדיף ממעלת תדיר, שהביא ד' הנימוקי"י (ה' ציצית דף יב, ב) דראוי להקדים מצות ציצית לתפילין שהיא תדירה טפי, שנוהגת בין בחול בין בשבת, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ומ"מ אותם שמתעטפין בטלית גדול כיון דאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושין, וכשנותנין הכובע על ראשם בא מצות תפילין תחילה, יש לברך עליהם, לפי שאין מעבירין על המצות.

עוד כזאת ראיתי להקשות, דהנה בפסחים קג, ב בהא דאיתא דמודו ב"ש ובי"ה דברכת המזון קודם

למחר לקרבן תמיד לאו העברה איכא, דליכא באותה שעה למצות מוסף], ושנית, אף באותה המצוה, כשלפניו החפצא לקיום המצוה, ומעביר עליו לקיים המצוה בחפץ אחר, חשיב נמי העברה על המצוה, אף דתרוייהו חד מצוה הן, וכהא דשנינו במנחות סד, ב דמביאין העומר ממקום הסמוך לירושלים, ומפרשינן טעמא משום אין מעבירין על המצות, ואף דחד מצות עומר הוא, וכן הך דתפילין אם מקדים של יד על פני השל ראש שלפניו, הוי העברה אף דחדא מצוה היא.

וזהו שהוצרך הח"צ בדבריו להא דבחד בהמה איירינן אם להקריבה למוסף או לתמיד, משום דאף דחדא מצוה היא, ובחדא מצוה יש להמתין כדי לקיים המצוה באופן המעולה, [והגם דבחד מצוה נמי חשיב העברה בבי חלקי המצוה, מה שממתין או מפסיד את קיום חלק זה של המצוה, מ"מ שפיר מעבירין כדי לקיים המצוה באופן מעולה יותר, ואף דלא יתקיים חלק המצוה שלפניו רק חלק אחר]. מ"מ אי הוו תרי בהמות, אי"כ תו איכא העברה גם משום הבהמה שבה תתקיים המצוה, ולזה לא יהני מה שיעשה המצוה באופן מעולה יותר ע"י העברה זו, דכל היכא דמעביר על החפץ שמקיים המצוה, איכא משום אין מעבירין, וכמו בתפילין כשנמצא לפניו השל ראש, דאין להקדים השל יד לפניו, ולזה לא מהני מה דחד מצוה הם וקיומם מעולה יותר בהקדמת השל יד לשל ראש, וכמשנ"ת.

והנה גבי קריאת התורה דחנוכה ודרי"ח, י"ל דאף בבי ס"ית, ליכא משום אין מעבירין משום הסי"ת, דלא דמי לתפילין או העומר, דהנהו הוי קיום המצוה בגופן, ומשאי"כ ס"ית אין קיום המצוה עשיה בגוף הסי"ת, ורק משום עצם מצות הקריאה הוי העברה, ולזה אהני מה דחדא מצוה הן והקדמת התדיר הוי מעלה בקיום המצוה וכמשנ"ת.

ז) חיוב מצוה בפרוסת המוציא.

וישא העם וגו' משאתם צררת בשמלתם על שכמם (יב, לד)

איתא במכילתא (פרשה יג) רבי נתן אומר לא היה שם בהמה, והרי כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר, ומה תלמוד לומר על שכמם, אלא שהיו מחבבין את המצוות.

ובזית רענן להמגי"א כ', ואי"ת כיון דעברה לילה ראשונה כבר עברה מצות מצה ומרור, וי"ל דמ"מ שיורי מצוה הם, כמ"ש שאין להאכיל מפרוסת המוציא לגוי ולכלב. והכי איתא במגי"א סו"ס קסז

המצוה באופן המעולה יותר, וליכא בזה משום אין מעבירין על המצות.

ואשר לפי"ז, הנה בקריאת התורה י"ל בפשיטות דחשיב קריאה דחנוכה ודראש חדש חדא מצוה דקריה"ת, ואי"כ הרי כל שתעשה המצוה באופן מעולה, והיינו שיקדים הקריאה דרי"ח התדירה, ליכא בזה משום אין מעבירין על המצוות כשמעביר הקריאה דחנוכה וקורא דרי"ח.

וכן יתפרשו היטב ד' השאגי"א דאם התחיל יעלה ויבא דרי"ח או יו"ט קודם שאמר רצה והחליצנו, דצריך להפסיק באמצע יעלה ויבא ולהתחיל רצה, מטעמא דתדיר עדיף. והיינו משום דתרוייהו חדא מצוה דברכהמ"ז הן, ולכך היכא דיהא קיום מצוה זו באופן מעולה יותר, והיינו שיהא התדיר קודם, אין בזה משום אין מעבירין במה שאין גומר היעלה ויבא שאוחז בו, דלקיום המצוה באופן מעולה שפיר מעבירין.

ומה שפסק השאגי"א בסי' כח לד' הנימוק"י דדין אין מעבירין עדיף ממעלת תדיר, היינו כגון בגוונא דהנימוק"י בטלית ותפילין דבי מצות הן, דמעלת התדיר אינה מעלה בהמצוה שעובר ממנה, אולם בחדא מצוה שפיר מעבירין.

ג) והנה החכם צבי כ' שם בדבריו דהא דליכא משום אין מעבירין על המצות בהמתנה להקריב את התמיד למחר ולהעדיפו על מוסף דהאידינא, משום דכחדא מצוה חשיבי דתרוייהו עבודת הקרבנות, ובחד בהמה נינהו, [ובחדא מצוה ממתנין שתעשה המצוה באופן המעולה, וכנ"ל], ויש לברר מהו שהוסיף דחד בהמה נינהו.

והביאור, ובהקדם דהנה יש לשאול ע"ד הח"צ מהא דיומא לג, ב דאמר רבא ש"מ מדרי"ל דאין מעבירין על המצות עבורי דרעא אטוטפתא אסור, והנה הא כיון דכך היא מצותה להקדים של יד תחילה, אי"כ הוי חדא מצוה דתפילין אשר אופן קיומה המעולה יותר הוא בהקדמת של יד לשל ראש, ואמאי איכא בזה משום אין מעבירין להקדים השל יד כשהשל ראש לפניו.

והנראה מבואר, דשתים המה אופני הדין דאין מעבירין, חדא, בהעברה על המצוה שלפניו, וזה או על ידי עשיית מצוה אחרת בזמן קיומה של הראשונה, [דבלא עשיית מצוה אחרת לאו מידי הוא לענין אין מעבירין, שאין זו העברה, ורק דאיכא לדניא דזריזין מקדימין או שיהוי מצוה לא משהינן], או שממתין עד שיעבור זמנה, וכהך דתמיד ומוסף דהנידון בזה משום אין מעבירין שעובר על זמן המוסף ולא מקריבו, [דמה שמקריבו

האכילה הנוספת, אלא דכל אכילתו הרי היא נמשכת מהאכילה הראשונה, וממילא אינה טעונה ברכה, אכן אין הברכה רק על אכילתו הראשונה, ורק דשאר אכילתו נמשכת בכלל אכילה זו.

ואשר ממילא מתבאר היטב מעלת פרוסת המוציא, היינו מה שחתך מן הלחם לאוכלו בתחילה, יותר משאר הפת שבירך עליו, דחיבוב המצוה שייך בחתיכה זו שאוכלה בתחילה שבה היתה האכילה הראשונה אשר עליה קאי ברכת המוציא, אולם הפת כולו, שאינו שייך כ"כ עם אכילתו הראשונה, לית ביה חיבוב המצוה דברכת המוציא.

(ח) כל בן נכר לא יאכל בו.

ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל

בן נכר לא יאכל בו (יב, מג)

וברש"י הביא מהמכילתא, כל בן נכר, שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר לעבודת כוכבים במשמע. ובפס' מה "תושב ושכיר לא יאכל בו" פירש"י, תושב, זה גר תושב, ושכיר, זה העובד כוכבים ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר.

(א) כתב הרמב"ם פ"ט מקרבן פסח ה"ז וז"ל, המאכל כזית מן הפסח בין מפסח ראשון בין מפסח שני למשומד לעבודה זרה, או לגר תושב או שכיר הרי זה עובר בלא תעשה ואינו לוקה, אבל מכין אותו מכת מרדות, ובן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר, ואין מאכילין ממנו לגוי אפילו גר תושב או שכיר שנא' תושב ושכיר לא יאכל בו. עכ"ל. הנה בדעת הרמב"ם מבואר לכאורה, דאזהרת איסור אכילה מקרבן פסח דבן נכר נאמר להישראל שלא יאכל את הגוי, וכי הכס"מ, דאע"ג דבקרא כתיב לא יאכל דמשמע דהציווי הוא להגוי שלא יאכל, משמע ליה להרמב"ם דלאו דלדידהו מזהר, דגויים לא חיישי למאי דמזהר קרא, אלא לישראל מזהר שלא יאכילום, וקרי ביה לא יאכל, ומי"מ כיון דלא כתיב בהדיא לא תאכילום אין לוקין עליו. (וכדבריו כן נקט בפשיטות בקוב"ש פסחים ג, ב דהלאו הוא על ישראל שלא להאכיל לבן נכר), וכן מפורש בד' החינוך (מצוה יד) וז"ל, שלא להאכיל מבשר הפסח לגר ולתושב, שנא' תושב ושכיר לא יאכל בו וכו'.

אולם הצ"ח (פסחים עג, א) כ' לחלוק ע"ד הכס"מ, וביאר דעת הרמב"ם, דבאמת גוף האזהרה של כל בן נכר לא יאכל בו את הבן נח מזהיר, ומש"כ

בשם האבודרהם שאין להאכיל מפרוסת הבציעה לעכו"ם או לבהמה.

והט"ז שם כ' וז"ל, ב"י הביא בשם הכל בו ואבודרהם שאין להאכיל לבהמה ועוף או לעכו"ם מחתיכה שנוגעת בה חתיכת המוציא, פ"י באותה פרוסה שחתך כבר מן הלחם השלם, חותך אח"כ מן אותה הפרוסה לבהמה, והב"י כ' ע"ז שאין סמך לדבר זה. ואני ראיתי בס' טעמי מצות להריקנטי במצה דמצוה שמוזהר בה שלא להאכילה למי שאינו בן ברית, ונותן טעם הגון לזה, וכן ראיתי רבים נוהגים לזהר בזה בפסח, ממילא יש לזהר גם בחתיכת המוציא בזה דחד טעמא הוא, עכ"ל.

ויש לברר בדין זה שלא ליתן מפרוסת המוציא לעכו"ם ולבהמה משום חיבוב מצוה, שכי הט"ז דהיינו באותה הפרוסה שחתך כבר מן הלחם השלם, שלא יתן ממנה לעכו"ם ולבהמה, והיינו דמשאר הפת שפיר דמי ליתן לעכו"ם ולבהמה, וכן דייק בדברי הט"ז במחצה"ש, דהנה הך חיבוב מצוה היינו משום מצות ברכת המוציא שמברך על הפת, וצ"ב א"כ אמאי לא נאמר ענין זה אלא רק בהנשאר מן הפרוסה שחתך מן הלחם, והרי בשעת הברכה היה הככר שלם, כמש"כ השו"ע שם בריש הסימן, וא"כ הרי הברכה על הככר כולו, ולמה לא יהא ענין זה דחיבוב מצוה על הככר כולו שבירך עליו, ולא רק על הפרוסה שחתך מן הלחם.

ומצינו עוד בעיני פרוסת המוציא ברמ"א שם וז"ל, ויש לאכול הפרוסה שבצע עליה קודם שיאכל פת אחר שתהא נאכלת לתאבון, והוא משום חבוב מצוה. (בשם האגור וב"י בשם שיבולי הלקט). ומשמע נמי דהאי מעלה שתאכל לתאבון נאמר דוקא בהפרוסה שבצע תחילה, שבה איכא חיבוב המצוה, ולא בהפת כולה. וצ"ב, דאי משום הברכה, הלא בירך על הפת בהיותה שלימה, וא"כ מאי שנא פרוסת המוציא דוקא שתהא בה חיבוב המצוה טפי משאר הפת שבירך עליה.

והנראה מבואר בזה, דהנה יש לחקור בגדר הדין דברכת הנהנין שמברך על אכילתו פוטרת אכילה נוספת שאחריה, אם הביאור דהברכה חלה על כל אכילה ואכילה, או דלמא דהברכה חלה רק על אכילתו הראשונה, ושאר אכילתו חשיב כחדא אכילה הנמשכת מאכילה זו, וממילא היא בכלל הברכה שבירך על אכילתו. ונתבאר בס"ד בארוכה במילואים בסוף הספר.

והנה מהכא דמבואר דפרוסת המוציא שאוכלה בתחילה איכא חיבוב מצוה, טפי משאר כל הפת, מוכח דמה שמהני על שאר האכילות חוץ מאכילתו הראשונה, אי"ז משום דחשיב שבירך גם על

ג) ואשר נראה בזה בעזה"י, דהנה ז"ל החינוך בשרשי המצוה, ובעבור שקרבן זה לזכר חרותינו ובואנו בברית נאמנה עם השם יתברך, ראוי שלא יהנו בו רק אותם שהשלימו באמונה, והם ישראלים גמורים, עכ"ל, והנראה גדר המצוה שלא תהא אכילת בן נכר בהקרבן פסח, והיינו מדיני הקרבן פסח ומצותיו, ואין עיקר האיסור על הגוי שלא יאכל קרבן פסח, כמו שמצווה על הגזל, שנאמר האיסור מצד מעשה הגזילה של הגוי, ושאר איסורין שהם מצד הגוי וניהוגיו, שבאלו המצוות לא נאמרו שיעורין לבן נח, אכן איסורא דאכילת ק"פ לבן נכר שיסודו הוא משום הקרבן פסח, שלא תהא בו אכילת בן נכר, גדרי מצוה זו כפי הלכות הפסח. ולהכי מה דחשיב אכילה בקרבן פסח הוא שנאסר במצוה זו, והיינו שיעור אכילה דכזית, ולא שייך בזה מה דלא נאמרו שיעורין לבן נח. [והיינו דהא דאין שיעורין לבי"ג, לאו היינו דאין שייך שיעור כזית באכילתם, אלא דבדיניהם לא נאמרו שיעורין, והיינו דוקא כל שתלוי בדיניהם].

ובאופ"א עד"י העירני הגר"ח"מ שטיינברג שליט"א, די"ל בגדר האיסור להאכיל לבן נכר, שאכילת הפסח ניתנה לישראל, וכאשר נותן לבן נכר לאכול, גדר האיסור דבמקום שיאכל הישראל כדת, הוא מחליף את האוכל ומאכיל לבן נכר, ולכך השיעור כהישראל, שהרי האיסור הוא שנותן לבן נכר במקום הישראל, וזה שייך רק אם נותן לבן נכר שיעור אכילה דישראל.

ולפמשנ"ת יתיישב עוד מה שהק' האחרונים, אמאי לא נמנית המצוה בהדי שבע מצות בני נח, דלהמתבאר אין יסוד המצוה מצד מעשה האיסור דהבי"ג, וכמו שבע המצות, רק יסודו הוא מדיני הקרבן פסח כמשנ"ת, על כן לא דמי לז' המצות, ולא בא בכללם.

ט) מילת עבד

וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו (יב, מד)

כ' הרמב"ם פ"א מה' מילה ה"ו, לקח עבד גדול מן הגוים ולא רצה העבד למול מגלגלין עמו כל שנים עשר חודש, יתר על כן אסור לקיימו כשהוא ערל, אלא חוזר ומוכרו לגוים, ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו הגוי שלא ימול אותו, מותר לקיימו והוא ערל, ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות ויהיה כגו תושב וכו', עכ"ל, ומקורו ביבמות מת, ב.

והדברים טעונים פירוש וביאור, דאם יכול העבד שלא למול אם מתנה על כך בתחלה בעודו אצל רבו

הרמב"ם דישראל המאכיל עובר בלא תעשה, היינו לאו דלפני עור לא תתן מכשול, כמו המושיט אבר מן החי לבני נח.

וכן מפורש בסמ"ג (לאוין מצוה שנד) וז"ל, שלא יאכל תושב ושכיר בפסח, עכ"ל, [וכלשונו שם מצוה שנה, שלא יאכל ערל בפסח וכו'], וכן נקט בתוס' הרא"ש (יבמות ע"א, א ד"ה לאתווי) דקרא אתי להזהיר העכו"ם שלא יאכל. אולם מסיק שם דדבר תימה הוא שלא מצינו אזהרה לעכו"ם. (וע"ע מש"כ שם ע, ב ד"ה אלא).

אלא דהק' הצ"ח וכן במנ"ח (שם) ע"ד הסמ"ג, דא"כ דאזהרה זו נאמרה להבן נח, אמאי לא חשבינן לה גבי שבע מצות בני נח. וכי די"ל דמפני שאינה נוהגת אלא פעם אחת בשנה ובזמן שהפסח נוהג, ולא שייך אלא בירושלים, להכי לא חשבינן לה בהדי ז' מצות. [וע"ע מנ"ח שם דנקט דמוזהר בזה משום גזל, משום דקדשים קלים אחר שחיטה, אפילו חלק הבעלים הוי ממון גבוה, רק משלחן גבוה קזכו, וא"כ גוי האוכל עובר משום גזל גבוה].

והנה הרמב"ם בדבריו כ' וז"ל, המאכיל כזית מן הפסח וכו', וראיתי לתמוה טובא (ע"י שו"ת בית שערים ח"א סי' קיב) דהלא פסק הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"י וז"ל, וכן חייב על אבר מן החי ועל בשר מן החי בכל שהוא, שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד, עכ"ל, וביאר הרדב"ז דהיינו משום דכל השיעורים הלמ"מ כדאי בעירובין ד, א, והלמ"מ לא ניתנה אלא לישראל, וא"כ תמוה טובא מש"כ דהאיסור כשמאכיל מן הפסח כזית, והלא להגוי האוכל ליכא שיעור דכזית, שלא נאמרו שיעורין לבני נח.

ואכן לדעת הכס"מ דפ"י ד' הרמב"ם דאזהרת איסור אכילה מקרבן פסח לבן נכר נאמר להישראל שלא יאכילנו, י"ל מה דתלי בשיעור כזית, משום דהאיסור הוא שלא יאכיל הישראל, ושיעור אכילה אצל הישראל הוא בכזית, ואף דאצל העכו"ם אין שיעור לאכילתו, מ"מ אין דנין אלא כלפי המאכיל מה שאצלו נקראת אכילה, והיינו בכזית.

אמנם לדעת הצ"ח דפ"י דברי הרמב"ם דגוף האזהרה דכל בן נכר לא יאכל בו נאמרה להבן נכר, ואין הישראל עובר אלא בלאו דלפני עור לא תתן מכשול, א"כ מה שייך כאן שיעור כזית לאסור באכילה מן הפסח, והרי אין עצם האיסור אלא להעכו"ם, ולדידיה ליכא שיעור לאכילתו, וכל איסור לפני עור מתלי תלי כפי שהוא אצל הנכשל. וצ"ע.

למולו, ומדלא נקט דאי לא נימול עיי בייד חייב איהו למימהל נפשיה, משמע דאין על העבד שום חיוב, דמה שאשה אינה חייבת אף העבד אינו חייב, עיי"ש.

ואם כן דדין מילת העבד לאו עליה דידיה קאי אלא על האדון, הרי כל שבקנייתו להיות עבד נתחייב הרב למולו, תו לא מצי להפקיע חיוב מצוה זו, דבשלמא אי הוי מצות העבד, איכא למימר דגם בעודו תחתיו אם לא יתרצה העבד לימול לא יהא דינו כעבד רק כגר תושב ויקיימונו כד בקנין עולם למעשי ידיו, אכן כיון דחיוב מילת העבד רמי על הרב אי"כ כיון דבקנייתו לעבד נתחייב הרב למולו, במה יפקע מצותו, ולהכי כשאין העבד מתרצה לימול אין הרב יכול לקיימו [יותר מי"ב חודש], דמשום הקנין שקנאו מתחילה מצווה הרב למולו. ורק בהתנה עמו מתחילה שיהא קנוי רק למעשי ידים לעולם ולא קנין עבדות, דאז ליתא להמצוה למולו, שאינו עבד כלל, אזי שפיר מצי לקיימונו כגר תושב, אולם כל שנתחייב הרב למולו בקנין העבדות תו לא פקע האי חיובא ואין יכול לקיימו בלא שימול.

י) מן המותר בפיך בשופר ובסוכה.

למען תהיה תורת ה' בפיך (יג, ט)

איתא בשבת כח, א תני רב יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד, ובעי"ב ילפי הכי לענין תפילין מדכתיב "למען תהיה תורת ה' בפיך" מן המותר בפיך.

הר"ן ר"ה (ו, ב מדפי הרי"ף) כ' להסתפק בשופר של בהמה טמאה דיפסל לתקיעה, כמו שמצינו שלא הוכשר למלאכת המשכן אלא עור בהמה טהורה, והכי נמי בשופר שייך סברא זו, כמו ששינונו (ר"ה כו, א) דכיון דלזכרון אתי כלפנים דמי, אלא דנסתפק אי קאי דין זה במלאכת המשכן למסקנת הסוגיא דשבת שם.

ובשו"ע או"ח תקפו (סוף סעיף א) פסק הרמ"א דשופר מבהמה טמאה פסול. ובמג"א הביא ד' העולת שבת שכי' דבמסקנת סוגיא דשבת לא נאמר דין זה רק בתפילין דדרשי מן המותר בפיך, ולא בשאר מצות. ודחי לה המג"א דילפי שפיר מתפילין, וכמו דשנינו קדושין לה, א דהוקשה כל התורה כולה לתפילין.

ובנודע ביהודה (תנינא סי' ג מבן הנובי"י) הק' ע"ד המג"א מסוכה כג, א דקאמר בפיל קשור כולי עלמא לא פליגי דכשר לדופן סוכה, והרי פיל לאו מן המותר בפיך הוא, ואפי"ה מותר לתשמיש מצוה

הגוי, אמאי אין יכול גם בהיותו כבר אצל הישראל לקבל מצות כגר תושב, ושלא למול, ויקיימונו אדונינו כגר תושב, ומאי האי דשאני בהתנה עמו דוקא בעודו אצל רבו הגוי.

ואמנם הנה בציווי למול מקנת כסף שנאמר לאברהם (בראשית יז, יג) לא מצינו שחלוק בזה היכא שהתנה העבד שלא למול, שאיי"צ למולו וסגי במה שיהא כגר תושב. גם בפרשתן במצות מילת עבדו [המעכבו מלאכול בפסח לר' יהושע] לא מצינו חילוק בעבד שהתנה עמו שלא למול, וע"כ הוא כמש"כ באבי עזרי (פ"א ממילה ה"א) ובאגר"מ (יו"ד ח"ג סי' קג), דהיכא שהתנה עמו שלא למול אינו קנוי לו קנין עבד כלל, ואינו אלא שכיר עולם למעשי ידיו, שקנין עבדות לישראל הוא דוקא בעבד ושפחה החייבין במצוות, ובהתנה עמו מתחילה הוי גר תושב ולא עבד, [ואין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג וכמ"ש הרמב"ם בסוף ההלכה], וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"ד מאיסו"ב ה"ט וז"ל, ואם התנה עליו שלא ימול ולא יטבול אלא יהיה כגר תושב מותר לקיימו בעבדותו כשהוא גר תושב, עכ"ל, שלא כתב בהתנה עמו מותר סתמא, אלא מותר לקיימו כשהוא גר תושב, ומשמע דאהני תנאו שאינו עבד אלא גר תושב, והיינו קנין עולם למעשי"י ולא עבדות.

ובזה ביאר באבי עזרי הא דלא הוי התנאי שלא למול מתנה על מש"כ בתורה, משום דבהתנה שלא למול לאו עבד הוא כלל, ורק קנוי לו למעשי ידיו.

ועי' אבני"ז (יו"ד שנה סק"ב) דנקט דאין חיוב לטבול עבד, ואפשר להשהותו זמן רב בלא טבילה, וצע"ט מל' הרמב"ם ה' איסו"ב שכי' דרק כשמתנה עמו מתחילה שלא ימול ולא יטבול אז מותר להשהותו, הרי להדיא דאין להשהותו בלא טבילה. ולהמתבאר אולי י"ל דמש"כ הרמב"ם להתנות שגם לא יטבול, להורות דלא אתי לכלל עבד אלא הוא גר תושב, שאינו במילה וטבילה.

והנה אכתי צ"ב הא דבעינן שיתנה עמו קודם קנייתו בעודו אצל רבו הגוי שלא ימול, ואם לא התנה עמו קודם אסור לקיימו כשהוא ערל, דלכאוי הא כל היכא שלא מל אינו מחויב כלל במצוות, ואמאי לא נימא דאף אחר שקנאו, אם לא ירצה למול ויקבל עליו להיות כגר תושב, יקיימונו כד כשהוא גר תושב ולא עבד, ומאי איכא במה שקנאו בתחילה בלא תנאי, הלא אין העבד מחויב במצוות כלל עיי קנין הממון כ"ז שלא מל וטבל.

והביאור בזה נראה, דהנה הגרעק"א בהג' לשו"ע (יו"ד רס"י רס"ז) כ' להוכיח מל' השו"ע שכי' מצוה על הרב למול עבדיו עבר הרב ולא מל מצוה על בי"ד

המותר בפיך. וזהו דמספק"ל אי המכסה תחש
הוי בכלל המשכן, או דאינו אלא להגן מפני
הגשמים, ולא הוי בכלל דינא דלא הוכשרו למלאכת
שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד.

אשר לפי"ז י"ל, בהא דחלוק סוכה דליכא בה משום
הא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא מן המותר
בפיך, דהנה מצות סוכה, כל עיקרה נאמרה המצוה
על דיוריו של האדם, שיהיו בסוכה, והרי א"א
לקראות להסוכה צרכי גבוה בלבד, שהרי כל עניינה
הוא שיהיו בה דיורי האדם, ולצורכו היא עשויה,
שיקיים האדם מצות הישיבה בה, [ופשיטא טפי
מכיסוי המשכן שהוא לצורך המשכן, שהסוכה
עניינה לדיורי האדם], ולהכי לא חשיב החפצא
דמצוה דסוכה בכלל "מלאכת שמים", דלא הותרו
אלא מן המותר בפיך.

מהרה"ג רבי פנחס זלצמן שליט"א

ראש כולל ש"ס "זרע שמשון" באסטאן ביתר

בס"ד

פרשת בא תשפ"ד

י"א) "יקרים מפז"

פרשת בא ויציאת מצרים. מגיע הלילה המיוחל "ליל
שימורים שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו,
לקיים הבטחתו שאמר לאברהם אבינו, בלילה הזה
אני גואל את בניך" כלשון רש"י ע"פ דברי חז"ל.
נדמיין לעצמנו עשר שנים לפני יציאת מצרים,
הקב"ה 'כביכול' עומד ומסתכל בלוח האם כבר הגיע
הזמן שבו אוכל להוציא את עם ישראל ממצרים,
אבל לא, עדיין לא הגיעה השעה, ושוב הוא מסתכל,
אולי כבר עכשיו ועדיין לא, היה הקב"ה "שומר
ומצפה לו" לקיים הבטחתו. אבל כשהגיע הרגע אז
הגיע הרגע, ומאז הגאולה יצאה לדרך ואנחנו יושבים
מידי ליל הסדר ומספרים את חסדיו ונפלאותיו אשר
עשה עמנו ועם אבותינו בהוציאנו ממצרים.

"ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה
וארבע מאות שנה", אומרת התורה. נשאלת השאלה,
הרי הקב"ה קצב "ועבדום וענו אותם ארבע מאות
שנה", אז מאיפה צמחו להם פתאום עוד שלושים
שנה. נחלקו הדעות מהיכן מונים את אותם שלושים
שנה אם מברית בין הבתרים וכו', אבל מה פתאום
שלושים שנה שלא היו כלולים בעיסקה מלכתחילה.
אומר בעל הכלי יקר דבר מבהיל: "ולי נראה להוסיף
ולומר, שתוספת זמן זה בא להם לפי שרבים המה
עמי הארץ אשר לא רצו לצאת כלל ממצרים, שהרי
בעבור זה מתו ארבעה חלקים בשלושת ימי אפילה,
וראיה לזה מהא שנאמר ומושב בני ישראל אשר
ישבו במצרים, כל אריכות זה למה לי כי היה לו

לעשות ממנו דפנות לסוכה, ומאי חילוק יש בין
שופר שהוא תשמיש למצות תקיעת שופר, ובין
דפנות שהוא תשמיש למצות סוכה, שהרי דפנות
מדאורייתא הן דילפינן לה מקרא כדאיתא בסוכה
ו, ב.

וכתב (בד"ה ובר דין) דיש להוכיח מהא דפיל כשר
לדפנות הסוכה, דחלוק תשמיש מצוה מתשמיש
קדושה, דלתשמיש קדושה בעי מן המותר בפיך,
וזהו דאמרי דרצועות התפילין בעינן מן המותר
בפיך, לפי שהם תשמישי קדושה, כדמשמע בתוס'
מנחות לה, ב (ד"ה אלו תפילין), ובתשמיש מצוה לא
בעינן מן המותר בפיך. ולהכי בשופר דתשמיש מצוה
הוא לא בעינן מן המותר בפיך.

ונראה ליישב ד' המג"א בס"ד, דשאני סוכה דליכא
בה משום הא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא מן
המותר בפיך, וחלוק הוא משאר מצוות כשופר
דבעינן מן המותר בפיך.

ובהקדם דהנה בנוב"י כי לפרש לפי דבריו דרק
בתשמיש קדושה בעינן מן המותר בפיך, הא
דמבעיא בשבת שם לענין תחש שהיה במלאכת
המשכן, אי מין טהור היה או מין טמא, דמספק"ל
אי גם למכסה תחש יש שייכות להמשכן עצמו והוי
תשמיש קדושה להיות מדבר טהור, או דלמא האי
מכסה תחש לא מיקרי משכן, ולא היה כי אם להגן
מפני גשמים, ואף דאמרינן בגמרא דמיקרי אהל
דנלמד עליון מתחתון, מ"מ להיות נקרא מלאכת
שמים מספקא לן. וציין למגיני שלמה (שבת שם)
שכ' דהתחש לא היה כי אם מכסה להגן מן
הגשמים, תדע שהרי משמע שלא נמשח כי אם אהל
מועד שהוא יריעות עזים כדכתיב את יריעות עזים,
כמ"ש רש"י בחומש, וכ"כ התוס' כת, א (ד"ה
ויפרוש).

והנה לדעת המג"א דאף תשמיש מצוה בעינן מן
המותר בפיך, צ"ב מאי מספק"ל לענין תחש אי מין
טהור הוה או מין טמא, הא אף אי לא הוי בכלל
משכן ליחשיב תשמיש קדושה, מ"מ מכלל תשמישי
מצוה לא נפיק, וגם בזה בעינן מן המותר בפיך, וא"כ
ליפשוט דמין טהור הוה.

ונראה בזה, דלפמשי"כ הנוב"י דמספק"ל אי לא הוה
מן המשכן אלא להגן מפני גשמים, י"ל, דכיון
דעניינו לצורך הגנה מן הגשמים, ואין תכליתו לעצם
המצוה, אמנם ודאי הוי תשמיש מצוה, אכן אפשר
דלא חשיב בכלל "מלאכת שמים", דאין זה כולל
אלא מצוה שאין עניינה לצורך איזה דבר, כמו
תפילין ושופר דכל גוף החפצא דמצוה שלהם אינו
לאיזה צורך, רק למלאכת שמים, לקיום מצות
תפילין ושופר, ועל זה נאמר שלא הוכשרו אלא מן

ומצפה לגאולת ישראל העתידה, כאמרו ולכן יחכה ה' לחנכם" כלשון הספורנו בפרשתינו. שכשם שהקב"ה יחכה לגאול את עם ישראל ממצרים כך הוא מחכה לגאול אותנו מהגלות הזו, אבל הוא רוצה שגם אנחנו נרצה להגאל. שהרי אם השרישונו רבותינו (ראה רבינו בחיי לכל אורך פרשיות אלו), שכגאולה ראשונה כך גאולה אחרונה. הוי אומר שהמדד כדי לצאת מהגלות זה לרצות לצאת מן הגלות.

בזמן האחרון פרסמנו בס"ד מאמר הנקרא בשם 'ציפית לישועה', ובו דברי הנביאים הקדושים וחז"ל הקדושים שאומרים לנו מה צריך לעשות בתקופה זו. ותמצית דבריהם שפשוט צריך לבקש **בפה** את מלכות שמים, מלכות בית דוד, ובניין בית המקדש. הרוצה לקבלו יוכל לפנות למייל p0504102192@gmail.com

והנה ברוך ה' עם ישראל מתחזק בבקשה זו, והדבר צובר תאוצה, בכינוסים גדולים שמתקיימים בערי אה"ק בימי ר"ח שמסוגלים לבקש על הגאולה כדברי המהרש"א בב"מ. או בכינוסים נוספים, רק במוצ"ש האחרון התקיים בכולל 'חזון איש' בבני ברק כנס גדול של מאות יהודים שבאו לבקש דבר אחד ויחיד: מלכות שמים, מלכות בית דוד ובנין בית המקדש. זה קורה, כי הנביא אמר שזה יקרה, וחז"ל הקדושים אומרים שהכל תלוי בזה, כדברי הנביא בהושע ג,ה: "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים. אמר רשב"י בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם, במלכות שמים במלכות בית דוד ובבניין בית המקדש. אמר רבי שמעון בן מנסיא, אין מראין סימן גאולה לישראל **עד שיחזרו ויבקשו שלשתן**. אז זה התפקיד שלנו, הבה נעשה זאת כמו שצריך, ונזכה לראות בשוב ה' ציון במהרה ברחמים גדולים. אמן.

בברכת שבת שלום, לכם ולכל בית ישראל.

"ב" פניני פז" פרשת בא תשפ"ד

מהרה"ג ר' אברהם זלצמן שליט"א
מה"ס אדני פז על סוגיות הש"ס

מדוע עם ישראל יצא דווקא בלילה בדהקות? בכדי לראות את המצרים בשפלותם, ועי"ז יופחת ערכיו בעיניהם.

הטעם שליל שימורים אף לה', א) שהקב"ה נמצא עם יהודי בכל שלב בחזרה בתשובה. ב) שכאשר יהודי מתרחק הקב"ה מצפה לגאולתו

שמות פרק יב

ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה: ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כי אין בית אשר אין

לומר ומושב בני ישראל בארץ מצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה, אלא שרצה לומר שהקב"ה אמר לאברהם כי גר יהיה זרעך גרים ולא תושבים, והמה לשואה יבקשו להיות תושבים בארץ ולא לצאת משם, זה שאמר אשר ישבו במצרים רצה לומר אותן בני ישראל אשר ישבו להם ישיבה של קבע כתושבים בארץ מצרים, המה גרמו אל מספר שלושים שנה וארבע מאות שנה, כי בעבורם **נתארך הקץ** עד שלבסוף נתרצו לצאת חלק חמישי לפחות, ויובן מזה שלא היתה ישיבתם שמה ארבע מאות ושלושים שנה אלא ישיבתם שמה כתושבים גרם מספר ארבע מאות ושלושים".

כלומר, עם ישראל קיבל כיבוננוס' עוד שלושים שנה בגלות. למה? כי הם לא רצו לצאת ממצרים, היה להם טוב בגלות, היה להם מוסדות וקהילות וישיבות וכוללים (מימיהם לא פסקה ישיבה כדברי חז"ל), והיה גם ועדות קבלה וכו' וכו' ומעוררים על ענין כזה ואחר שצריך חיזוק, אבל הם בסך הכל לא רצו לצאת מהגלות, דוקא די נחמד פה במצרים, כבר התרגלנו למצב ואל תערבב את המים, נכון שיש קושי השיעבוד, אבל המערכת ממשיכה לפעול (דבר מעניין. בעיתונים יש מדור של לפני שמונים שנה, לפני שמונים שנה שנת תש"ד היתה באמצע השואה האיומה שיא החורבן והגלות, אבל בעיתוני ארץ ישראל אתה רואה שהחיים המשיכו, ברכת מזל טוב לפלוני ולאלמוני ומכירות וכו', זה חסד ה' שהעולם חי ופועל בכל מצב. אבל זה רק מראה לנו שתמיד זה היה כך). אז טוב לנו במצרים ולמה שנרצה לצאת. אומר הכלי יקר, על עבירה זו עם ישראל קיבל 'בוננוס', עוד שלושים שנה בגלות, עד שהגיעו אנשים שרצו לצאת ממצרים.

אבל מי כן יצא ממצרים. כולנו יודעים את דברי חז"ל על "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים", אחד מחמישה אחד מחמישים וכו', רק הצדיקים יצאו והרשעים מתו. אבל רק רגע, דתן ואבירם שני חבריה ממש לא צדיקים, כבר במצרים 'כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינו אלא דתן ואבירם', אז בדיוק שתי החבריה אלו יוצאים ממצרים? אומר הרא"ש לפרשתינו דבר מבהיל: "מאי שנא שמתו כל הרשעים בתוך ג' ימי אפלה ודתן ואבירם לא מתו שהיו רשעים גמורים. י"ל אע"פ שהיו רשעים, לא נתייאשו מן הגאולה". כן כן, הם דתן ואבירם, והם נצים ונצבים, ומלשינים את משה רבינו לפרעה. 'רשעים גמורים' כלשונו של הרא"ש, אבל אם הם לא נתייאשו מן הגאולה, הם זוכים לצאת ממצרים.

אבל יש צד שני למטבע, וזה כבר מפחיד מאוד. מבואר בדברי הרא"ש, שהמדד כדי לצאת ממצרים לא היה כמה אתה נלחם בפריצות של פלונית או באייפון של אלמוני, או מחזק באמונה ובטחון, אלא אך ורק מדד אחד, מי שלא התייאש יצא, שמע מינה שמי שכן רח"ל...

וכדברי רבותינו חז"ל והראשונים "הוא הלילה הזה לה' שמורים. וכמו שהיה משמר ומצפה לגאולת ישראל כל ימי גלותם במצרים, **כן הוא משמר**

ממאיסות הרע ופחיתותו ילוו אותו תמיד, בכל עת שייפגש עימו.

וכמו שסיפר לי אדם שהיה מכור לסגריות במשך שנים רבות שהסיבה שהפסיק את ההתמכרות הזו, היתה מחמת שראה אדם שהיה מכור לסגריות ולא היה לו והתחנן לעוברים ושבים בדמעות שרוצה סיגריות, המראה הזה, עד כמה אדם יכול להיות מושפל השפיעה על המספר יותר מכל ההרצעות להחליט להיגמל.

עם ישראל פיתח הערכה ותלות במצרים

עם ישראל היה במצרים 430 שנה, ונהפך למעשה לחלק מהאומה המצרית, והיה שקוע במט' שערי טומאה, ובזוהר מבואר שהיו 'עוברים במעי בהמה' כלומר ינקו את היותם מהמצרים, וההכנה הפשוטה בזה, שעד כמה שהיו מושפלים מן המצרים, הם הביטו על המצרים כאל אנשים חזקים ובעל יכולת וכו' והעריכו את חוזקתם, [תופעה מצויה בנפש האדם שהשבוי מפתח עם הזמן תלות נפשית בשובה, מחמת שרואה בו דמות חזקה ממנו], ולכן עד יציאת מצרים ממש רואים שפיתחו מהם, עד כדי שלקחת את הכבש ולקשור למיטה היה בבחינת 'מסירות נפש', ולכאורה מדוע? והרי ה' הכה את המצרים ללא רחם, והיה על עם ישראל להאמין שאין המצרים יוכלו ליגע בהם לרעה.

אלא שכאמור עם ישראל התרגל לדעת שהמצרים חזקים ממנו, והחשש הוא שאף לכשיצאו ממצרים אומנם יש להם כעת התרגשות גדולה מהיציאה מגלות לגאולה, אך לאחר זמן כשתדעך ההתרגשות, הרגש של התלות שיש להם במצרים ישוב, התלות שפיתחו להביט על המצרים כאומה חזקה מהם, שהם אדונייהם ואילו עם ישראל עבדיהם, עדיין יישאר בהם, וימנע מהם מלהתפתח בעצמם ושמוא עד כדי חזרה למצרים.

עם ישראל יצא ממצרים כאשר ראה בעיניו את

השפלות והמאיסות של המצרים

ולכן הוציאים ה' בצורה כזו, שיראו איך המצרים לא רק נאנקים תחת המכות, אלא אף מושפלים בצורה הנוראה ביותר, שבכל בית היו צעקות, וכל המצרים התחננו לישראל שיצאו מהם, והביאו להם כל אשר רצו. המראה הזה נחקק לישראל, לדעת אל נכון איזה אומה חזקה יותר, כלומר זה לא רק שהמצרים מקבלים מכות מהקב"ה, אלא הם גם השפילו את כבודם מתחת לעם ישראל, לאומה החדשה שזה עתה נוצרה.

ולפיכך היה עדיפות, שבכזה אופן עם ישראל יצא ממצרים, בהרגשה שהוא כעת 'גואל' את המצרים, הוא זה שמעניק להם, ובפעם הראשונה מזה שנים רבות היוצרות התהפכו המצרים כעת השפילו כבודת מתחת לעם ישראל, וכעת כבר לא היה החשש שישראל עוד יזכרו את התקופה הזו של השהות במצרים כשהות

שם מת: ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם: גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אתי: ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים: וישא העם את בצקו טרם יחמץ משאתם צררת בשמלתם על שכמם: ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת: וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים: וגו' ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם: וגו' ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם:

א.

מן הפסוקים מבואר שהקב"ה אמר לבני ישראל שיקחו את קורבן פסה, ויגאלו בזה, ואכן בחצות הלילה הוקם כל צעקה במצרים שכמותו לא היה, ודחק פרעה וכל המצרים את בני ישראל שיצאו בלילה. וכך עשו בני ישראל, ואומנם המצרים מצידם השאילו לבני ישראל כל אשר רצו, אך סוכ"ם בני ישראל יצאו בצורה של מנוסה, ולא הספיקו להתארגן כראוי ולאפות את לחמם. ומדוע הדבר היה כך, האם לאחר כ"כ הרבה סבל, לא היה מן הראוי שבני ישראל יצאו ממצרים 'כבני מלאכים'.

כמו"כ לא מובן מדוע עם ישראל 'נאלץ' לצאת בחצות הלילה האם בגלל שהמצרים כך אמרו להם הוצרכו לזאת, והרי לא היו צריכים כלל לפחוד מהם, אחר שקיבלו כ"כ הרבה מכות היה על המצרים לחוש מלהצר לישראל, ומדוע עם ישראל נכנע ללחצם.

והנה בסוף הפסוק הזה, כתוב 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים וגו' ולבני ישראל לדרתם'. והנה המשמעות של ליל שימורים מבואר במפרשים 'ליל המשומר מן המזיקים', 'לילה שמשומר ומיועד לגאולה', ואמנם מובן המשמעות ביחס לעם ישראל, שזה לילה שיועד עבורם. אך מדוע זה 'ליל שימורים לה'.

ב.

היציאה מן הרע מצריכה שיהיה מאיסות ברע.

ונראה לבאר זאת בכמה שהדעת יכולה להשיג בעניני גלות וגאולה. שהטעם שעם ישראל יצא בחטף ודווקא בכזו צורה של אי נוחות, אולי אפשר בזה, שמהדרכים המעולים ביותר לצאת מן החושך לאור, זה לראות את פחיתות החושך, לא רק בראיית השכל אלא גם בראי הרגש.

כאשר האדם מתבונן בשכלו כמה רע ומר עוזבך את ה' פעמים ואין בתוכנה זו לבדה להואיל לו, שכאשר יתעורר חשקו, יגבר כוח הרגש על הדעת, אכן כאשר הוא רואה את פחיתות הדבר וכמה זה מאוס, הזיכרון

ליל שימורים

הקב"ה נמצא בכל שלב שיחודי חוזר אליו

ועתה אפשר לומר מה הכוונה 'ליל שימורים הוא לה', שאפשר לבאר זאת בשני עומקים, א) שכאשר יהודי יוצא מגלות לגאולה הקב"ה נמצא עימו בכל שלב, כמו אב המביט בכנו הלומד ללכת, שמביט בהתרגשות על כל התקדמות ופסיעה קטנה שהבן מתחיל לילך, לפיכך כאשר עם ישראל נגאל, הקב"ה היה עימם בכל פסיעה בכל התקדמות, כאשר יהודי מתחיל לשוב אל אבא, הוא לא הולך לקראת המטרה ובסופה הוא יגיע, אלא כבר בפסיעה הראשונה, כבר ברצון להחליט הוא כבר התחיל את השיבה חזרה, הביתה, הקב"ה נמצא עימו כבר אז. 'זהו ליל שימורים' שבשעת הגאולה הקב"ה היה נוכח בכל שלב.

גאולה אף לקב"ה שבניו חזרו אליו

ועוד עומק אפשר לומר בזה ב) שהנה ההבנה השטחית היא שכאשר יהודי מתרחק מאביו שבשמים, אזי 'הוא' רחוק ממקור החיים, 'זהו' זה שצריך את הגאולה. אכן לאמיתו של דבר, אנו בניו של הקב"ה, וכשבן התרחק, מאביו הוא התרחק, וכעת כביכול 'חסר' לקב"ה בן מהיותו קרוב אליו. לפיכך הקב"ה מצפה לגאולה של הבן, לא פחות ממה שהבן מצפה לאותה גאולה, ובזמן שבו הבן נגאל שני הצדדים שמחים, הבן ששב לשולחן אביו, והאב ששמח שבנו חזר לשולחנו. וזהו הכוונה 'ליל שימורים' הקב"ה כביכול גם היה צריך לגאולת עם ישראל.

תחת אומה הזקה, שהזכרון של היציאה ממצרים שבו המצרים השפילו עצמם כ"כ, יגרום להם להיזכר במצרים כאומה מושפלת שרדתה בהם.

הדרך לגאולה, כשהרע מאוס, וכ"כ רבינו אברהם מן הרמב"ם בספר המפסיק לעובדי ה'

העולה מן האמור, שכאשר יהודי חפץ להתקרב לה', ולצאת מן הגלות לגאולה, לא די בהחלטה, לא די ברצון, אלא הוא צריך גם להעמיק בדעתו את שפלות ומאיסות הרע.

וכ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו המספיק לעובדי ה' במאמרו בעניני המאבק [השקידה] וז"ל 'והנה תשוקת הנפש אל עולמה (העליון) באה לה על - ידי הסתכלות והגות, ותשוקתה אל תועלת הגוף טבעית היא, כי אפילו אדם נחות דרגה השטוף באכילה ושתייה וכיוצא בהן, אם חוזר הוא אל ההתבוננות הרוחנית ואל מה שמחייבת הדעת המשוחררת מן התאוה, יתגלה לו כי חוטא הנהו ודברים שטבעו מעדיף אותם שכלו בו להם ובוש בהם, ודברים ש(טבעו) מזניה אותם הריהם נעלים ונכבדים בעיני השכל והוא מצטער על הזנחתם, אלא שתאוותו וטבעו גוברים על השקפתו ושכלו. וכו' ומידת השקידה וההשתדלות מחייבת שיהא האדם מגבר השקפתו ודעתו על מה שתובעים (ממנו) תאוותו וטבעו; שאם מושכתו תאוותו אל מה שתובע טבעו מן התענוגות הגשמיים, מושכתו השקפתו אל מה שתובע שכלו הרוחני מן העיסוקים בשלימות - הנפש, עכת"ד.

ג.

"נחשבה" - הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רז"ב "דעת יוסף" אשדוד

בס"ד נחשבה בא תשפ"ד

שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עליו השלום עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם נסים הן אין בהם טבע ומנהגו של עולם כלל, בין ברבים בין ביחיד, אלא שאם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם לאו יכריתנו ענשו הכל בגזירת עליון. זהו לשון הרמב"ן בסוף פרשת בא. והדברים מפורסמים מאד מאד. כי היה נוהג מרן המשגיח זצוק"ל לחזור ולשנן אותם, עד שהפכו לנחלת הכלל.

אולם דא עקא, כי כפי רוב פרסומם אצלינו, ההעלם וההתעלמות מהם גדולה והשכחה רבה. ובתקופה בה אנו מצויים, כלומר התקופה של אחרי שמחת תורה תשפ"ד, דברים אלו הם ממש אבר שהנשמה תלויה בו.

וחשיבות הדברים היא, כי הנה כתיב, כי ישרים דרכי השם, צדיקים ילכו במם ופושעים יכשלו במם. והביאור בזה לכאורה, שמכל אשר נעשה תחת השמש, יש לאדם ללמוד מעשה השם, ואמנם צדיקים ילכו במם, כלומר מתעלים על ידי כך, ואילו הפושעים, היינו המורדים יכשלו במם, וכאשר המה נכשלים, לא די להם בזה, אלא שמכשילים לאחרים גם כן.

ומרן המשגיה עורך בשעתו בתקופת מלחמת ששת הימים על כך שההתענינות בחדשות גורמת לבלבול הדעות.

והנה לאור דבריו הברורים של הרמב"ן, (ולא מצינו מי שערער בדבר). יש להבין שמה קורה היום הוא ממש בהשגחה פרטית, ולא במקרה, כלומר לא מצד הטבע וההיבט הפוליטי, ובדרך סיבה ומסובב, כי אם בגזירת עליון. ובמלים אחרות נאמר. כי מה שהיה בשמחת תורה זה לא פועל יוצא של צירוף כשלונות, שהביא לתוצאה הטראגית והמצערת, כי אם בגזירת עליון. וזה בא ללמדינו שיש לנו להתעורר, כדי להעביר הקטרוג הקיים.

והנה אנחנו רואים בעליל שאחרי מעל מאה ימים לא רואים את הסוף, והחששות גדולים, ורואים שכל המומחים למיניהם המנתחים והפרשנים – שממש מזכירים לנו את חרטומי מצרים ועבדי פרעה, שגם הם נהגו לפרש את המצב למי שהסכים לשמוע להם – לא מוצאים פתרון – ונשאלת השאלה, הלא בשנים האחרונות היה מפורסם, שממשלת ישראל מוצאת חובה לעצמה להגן על המדינה מפני סכנות עתידיות, ולמה וכיצד נעלמה מהם הסכנה האיומה שהמיטה את האסון הנורא מכל, ועדיין לא מצאו לו פתרון כלל. והפחד שמה שהיה לא יחזור, מנהל את כל תכנית המלחמה, ולמה לא חשבו על כך מראש.

אולם המסקנא הברורה כי זה משהו שנגזר משמים, ויש לנסות להבין מדוע, ולמה, וכמו שכתוב בפרשת ניצבים, ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה. ורואים שהשאלה הזאת צריכה להשאל על ידי כל אחד שרואה מאורעות מסוג זה.

ובאמת אם רק מבינים את הדבר הפשוט, שכל דברינו ומקרינו נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם כלל. הרי זה צריך להוביל למסקנא, שהקדוש ברוך הוא שהוא רחום וחנון, עושה הדברים לטובתינו, וכנראה שבידינו הדבר לשפר את המצב, שהרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו.

וכאשר נתבונן בדברי הרמב"ן הללו שהם קילורין לעינים, וממנו נקה לעבוד את השם יתברך. ובעיקר בשלשה עמודי העולם, שהם תורה עבודה וגמילות חסדים, נוכל בודאי לעזור לעם ישראל לצאת מתוך ההפיכה, בשוב לביצרון אסירי התקוה, ובא לציון גואל במהרה דידן, אמן.

"בומרנג" (בעין הסערה)

דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

פרק מ"א "החששות של צילה"

תמצית קצרצרה מהפרקים האחרונים.

דודי וצילה חוזרים לארץ אחרי שש שנות היעדרות, הם מתיישבים בבני ברק, כעת עומד בפניהם עול כבד מאד איך משיבים את החוב הגדול שנתר להם מהטיפולים היקרים. היה יכול להיות פתרון פשוט, אם צילה הייתה משלימה עם אמה בזמן הנכון, היא הייתה יכולה בנקל לכסות את כל החוב בלי להניד עפעף.

אבל צילה איבדה את ההזדמנות, הר של טינה גבה אצל האמא שחשה פגועה מהתעלמות רבת שנים של צילה ממנה, לאחר ששבה בתשובה ניתקה כל קשר עם אמה, בשל החשש שמא תושפע לרעה מדעותיה הרחוקות, אבל האמא לא מבינה, למה אי אפשר לשמור קשר והרי היא האם הביולוגית, הפירוד הזה לא התחיל מאז, אלא עוד קודם לכן התחילה המריבה, כאשר התחתנה עם מומי קופרשטיין למרות ההתנגדות העזה של צילה שלא גרסה אותו בכלל.

כאשר צילה עזבה את הארץ ולא הודיעה לאמה על כך דבר, גדלה המשטמה, רב שלמה שרפשטיין מנסה להסביר לה את הסיבה שצילה כל כך התרחקה, לא בשל התרחקות מהאמא, אלא בשל החשש מההשפעה החילונית, הוא הביא לה ראיות רבות מהתורה על כך, אבל ההסברים נפלו על אוזן ערלה, הילה הייתה רחוקה מהכרת התנ"ך ולא יכולה הייתה להבין למה כששבים בתשובה צריכים להתרחק.

כשילדה צילה את אלי ניסה רב שלמה להודיע לה על הלידה ורמז לה שצילה תשמח לראותה בברית, אבל הילה הייתה פגועה ואף לא שלחה מתנה ללידה. כשצילה שבה לארץ שב רב שלמה והודיע לה כי צילה מבקשת שתבוא לשדה התעופה כדי לקבל את פניה, הפעם הילה התרככה וחשבה לבוא לשדה התעופה, אבל לא יכלה לשבור את המרחק, היא החליטה שלפי היחס שתפגין צילה, תנהג כלפיה.

אבל כשהגיעה לשדה התעופה גילתה שמשפחת סטוויצקי באה בהמוניה להקביל את פני הזוג, כשראתה את ההמולה הרבה נרתעה לאחוריה ושרבה כלעומת שבאה ולא פגשה את בתה צילה, כעת נסתם הגולל על הקשר שהיה אמור להירקם מחדש. כך נגזר הסיכוי שיהיה מי שיכסה את ההוצאות הגדולות.

הזוג הצעיר מתמודד בעצמו איך להשיב את החוב, בפרק הזה נראה את הרעיון של דודי איך משיבים חלק גדול מהחוב.

דודי נכנס לכולל "בית יצחק" שהיה בקרבת ביתו, היה זה כולל יחסית קטן, שני מניינים למדו בו, אבל הייתה שם אוירה חזקה של לימוד. מה שמשך את דודי ללימוד בכולל היה, כל מסכת נלמדה גם הלכה למעשה.

באותו זמן למדו את מסכת ר"ה, צמוד לזה למדו גם את ההלכות עם סדר מיוחד: ר"ף רא"ש רמב"ם טור שו"ע מג"א ופרמ"ג עד למשנ"ב עם הביאור הלכה ושה"צ. כך ניתן היה ללמוד את ההלכה ביסודיות עד שמשמשו את הלכה בידיים.

את היום חילקו לשנים, בבקר למדו את הסוגיות בעיון רב, אחר צהרים למדו את ההלכות הצמודות לסוגיות, דודי חש את עצמו בעננים, הוא הרגיש איך לומדים אליבא דהילכתא.

בראשות הכולל היה תלמיד חכם גדול, רבי משה זעפרני בוגר ישיבת סלבודקא, שהיה מעיין גדול מתון ומסיק, הוא לא אהב פלפולי סרק, רק מה שנכנס בתוך הפשט עד לעומק השיתין של הסוגיא.

דודי השתלב היטב בלימוד למרות שנכנס באמצע זמן, בהתחלה למד לבד, כי לא הייתה חברותא פנויה, אבל לאחר זמן הסכימו שניים לצרפו כצלע שלישית, היה זה הרעיון של דודי שהורגל בכך עוד ביוהנסבורג, לא צריכים לפרק חברותא כדי לזכות בחבר משותף ללימוד, אפשר ללמוד עם צמד קיים ולזרום יחד עמם, הוא נזהר לא להיות בולט מדי, כדי שלא יפגע באחד מהשותפים.

אבל לאחר זמן קצר הבינו בני החברותא, כי ארי עלה מבבל, דודי לא הסתיר את עצמו, הוא היה מקשה להם קושיות ברזל שגרמו להם להישאר עם פה פעור, הוא נזהר בכבודם וביקש מכל אחד שיעזור להבין את העניין, לאחר שהצמד נואש מלמצוא הסבר, ניתנה הרשות לדודי לתרץ, או אז דודי פרס את כל צדדי העניין, כזקן ורגיל, הוא סלל דרך חדשה בכל הסוגיא, עד שהעקוב הפך למישור.

לא עבר זמן רב עד שיצא שמו לתהילה בכל הכולל, אברכים היו באים לשאול אותו בכל מקום ודודי נעתר לאתגר, הוא לא הפריע בכך לחברותא כי הם מסודרים, אם הם רוצים יכולים הם להמשיך בלעדיו, כעבור זמן קצר הפך דודי להיות כעין משיב בכולל.

עוצמת הלימוד גדלה מאד, עד שראש הכולל החליט לעלות לו את המלגה.

ראש הכולל השתדל מאד לתת בעין יפה לאברכים, אבל כסף רב לא היה לו, הנדיבים לא התדפקו בשעריו לתת את נדבתם, כדי לעמוד במטלות, היה עליו לכתת את רגליו בכל מיני מקומות, בארץ

ובחול'ל, אבל הוא עשה כל השתדלות לתת לאברכים בעין יפה ובזמן, אבל גם זה הספיק בשביל לחם צר ומים במשורה. האברכים לא התלוננו, כי ידעו שהוא מוסר את נפשו עבורם ומעולם לא קיפח אברך, אבל עדיין לא נמצא תורם שיאמץ את הכולל שיוכל לתת להם משכורות כדבעי.

יוצא מגדר הרגיל היה דודי, שקיבל מלגה וחצי בשל התפקיד שלקח על עצמו בהתנדבות להיות משיב, האוירה בכולל עלתה מאד מאז שהגיע לכולל, האברכים אהבו אותו מאד, כי תמיד דיבר אליהם בגובה העיניים, עם חיוך קורן ובענוות חן, הוא תמיד נתן לשואלים את ההרגשה שבעצם הם נתנו לו את הכיוון לתשובה שענה.

צילה קרנה מאושר, כשראתה את עמל התורה של דודי, היא ידעה שהוא אוהב ללמוד וגם משתדל לשמור את ההלכה כדבעי, אמנם הוא לא "עובד ה" כפי שציפתה, אבל אי אפשר לקבל את הכל, מפעם לפעם הפצירה בו שיקבע סדר מיוחד ללימוד המוסר, כפי שהיא עושה, אין כמו שילוב מוסר עם הלימוד, טענה לו פעם אחר פעם, היא התנדבה ללמוד איתו בחברותא אך דודי סירב.

לא שהתנגד חלילה ללימוד המוסר אבל הוא היה בא הבייתה עייף ומותש כוחות, סחוט לחלוטין מה"שטייגן" העצום שעשה בכולל, כל יום היה מחליף את בגדיו שהיו שטופים בזיעה, עד שניתן היה לנגב בהם את הרצפה, איך יוסיף עוד שיעור נוסף?

הוא מסתפק באמירת מספר פרקי תהילים ושמע ממנה שיעור קצר בע"פ ב"חובות הלבבות" בלי להתערב, רק לעיתים רחוקות הוסיף הערה קצרה וחשובה.

צילה ניסתה למצוא עבודה, אבל שתהיה במסגרת הבית, היא רצתה להיות "עקרת בית" במשרה מלאה ובזמנה הפנוי תעסוק במקצוע הגרפיקה שהתמחתה בה מאד, כשבאו לקוחות ושאלו אותה אולי תפתח איזה סטודיו כדי לעמוד בנטל ההזמנות? הסבירה להם כי היא מתכוונת ללידה נוספת [הפעם בלי כל עזרה מבחוץ] חשוב שתהיה בבית.

"כל כבודה של בת מלך פנימה, היא לא רוצה להיות בפי הבריות" הסבירה פעם לדודי.

היא הוסיפה והטעימה לו: איך יכולה אני לצאת לרחוב ולהפקיד את אלי המתוק בידיים זרות? מה עוד, מטפלת עולה הון, בקושי אנו יכולים לכלכל את עצמנו ולסיים את החודש עם אוברדרפט, להוסיף על זה, טירוף מוחלט! הסבירה לדודי את התנגדותה העזה לצאת לחוץ.

במצב שלהם כמעט ולא היה שייך שיכלו לסגור את החוב לד"ר אוגוסט פינהנדרלר, אבל החוב הציק לשניהם מאד, הם ידעו שהדוקטור לא נושה, מעולם לא רמז על הפיגורים הרציניים שהצטברו משך החודשים, אבל איך יתכן להתעלם מהחוב?

השאלה הקשה: איך מוצאים את מכרה הזהב ממנו יוכלו להביא את הכסף הרב שהם חייבים לו?

כבר קרוב לחצי שנה הם יושבים בבני ברק ועדיין לא נוצרה ההזדמנות ליישר את ההדורים עם האמא גב' הילה קופרשטיין, צילה התביישה מעצמה לפנות אל אמה לאחר מה שעבר ביניהן, היא חששה מאד שאמה תפרש את הפניה אליה כלטישת עין אל כספה הרב, לא היה זה סוד שהם חיים בדחוקות עצומה, מהיד אל הפה, כפשוטו ממש, כל דבר היה מחושבן עד למינימום ההכרחי ביותר.

אם עכשיו תיזכר לפנות אל אמה כאשר חודשים ארוכים לא עשתה זאת, יתפרש הדבר, כהשלמה מכורח המציאות, זו פניה מאד לא מכובדת, אסור לרגע שיהיה לאמא רגע אחד של מחשבה מוטעית ומעליבה כזו. אם עושים "סולחה" (הסדר פיוס) צריך שהדבר יעשה כששני הצדדים מבינים שכל אחד רוצה להתחיל דף חדש עם כל הכוונות הטהורות בלי שום מטרה אחרת.

לפיכך לא עשתה צילה שום השתדלות לשלוח מסרי פיוס לאמה אף שבתוך לבה רצתה להשלים, כי כך צריך להיות, כך דורשת ההלכה וגם חובת הבת כלפי אמה. אותו יחס היה גם מצד אמה שלא תפסה כל יוזמה, להשלים עם הבת הסוררת, אם צילה לא חושבת שהגיע הזמן להסתדר.

היא לא בתי, שיננה לעצמה ולבנותיה האחרות ששאלו לא אחת על אחותן.

דודי ידע את המצב הכספי הקשה והחליט שעליו לעשות השתדלות טובה כדי שיוכל להכניס הכנסה מכובדת, אין לו אבל דרך להכניס הכנסה מכובדת, בלי לנטוש אוהלה של תורה, כל פרנסה שיש עמה שכר טוב מצריכה יציאה לשעות רבות, חייבים גם ללמוד מקצוע, זה לא בא מעצמו וזה יכול לקחת זמן רב. דודי רצה להיות אבך כולל, במלוא מובן המילה. אבל איך מרבעים את העיגול? המשכורת מהכולל יש בה רק כדי לעבור את החודש ולא יותר.

צילה עצמה מרוויחה פרוטות מהעבודות שעושה, אמנם פרסמה את עצמה במספר מקומות, על היכולת המעולה שלה בגרפיקה, אבל לצאת לרחוב אפילו לחצי משרה לא בא בחשבון, היא רוצה להיות "פרילנסר" (עובדת עצמאית) אלא שבבני ברק אין ביקוש לעבודות גרפיקה, את רמת גן עזבה מזמן, משרדה נסגר כבר לפני שש שנים, איש לא שמר לה אמונים, קמו לה מספיק מתחרים שהשתלטו על השוק ולא היה לה סיכוי להתמודד מול כל הזאבים שבשוק.

היא הייתה מקבלת עבודות מזדמנות מאנשים שלא היו מסוגלים לשלם את המחירים שהייתה מסוגלת לדרוש, לו הייתה בשוק העבודה, צילה לא מתלוננת, מה שמקבלת היא אומרת תודה לבורא, אבל בשורה התחתונה אין להם כל בסיס מעבר למה שיש.

אליה המשפחה עומדת להתרחב וצריך לחשוב על העתיד, סיכם דודי לעצמו את המחשבות. עתה צריך לחפש תכלית, דבר שלא יתנגש עם הלימוד וגם יועיל להקל על הקושי.

הוא נזכר כי בעבר כבר חשב על משרת חזנות, אמנם נרגע מיצר החזנות עצמו, הוא כבר לא חשב על זה "לשמה" אבל זו האפשרות היחידה שתחלץ אותם מעט מהפלונטר. הוא זכר את השם ר' יעקב ליכטנוביץ שגר לא הרחק, הוא קיבל המלצות חמות עליו כי הוא מלמד את מקצוע החזנות ביסודיות רבה, מי שלומד אצלו יוצא חזן מדופלם, הוא עצמו שימש כחזן מהולל בכמה קהילות בחו"ל הוא יוכל להמליץ לו על מספר בתי כנסת. אולי כדאי לפנות אליו.

אבל ראשית, צריכים את הסכמת צילה, הוא כבר למד על בשרו שעם צילה לא מתחכמים, די היה לו בקורס שהעבירה לו על האנגלית שלמד מאחורי גבה. הוא חייב את הסכמתה, אם לא, יוותר על הרעיון ויצטרך לחפש אחרי רעיון אחר שיעלה בקנה אחד עם השקפותיה של אשתו הצדקנית.

לאחר מחשבות רבות החליט שעליו לדבר על כך בארוחת הערב הקרובה, עליו להסביר לה את הצדדים החיוביים של מקצוע החזנות, אם יצליח לשכנע מה טוב, באם לא, ישאל אותה איזה רעיון יש לה כנגד.

בארוחת הערב לאחר שהשכיב את אלי לישון, פתח דודי בשיחת הסברה לסבר את האוזן.

"צילה את יודעת היטב שאני עושה כל מאמץ להצליח בלימוד, ב"ה אני עושה חייל בלימוד, ממש מוסר את נפשי על כך וכל מגמתי להצליח בפרט בשטח ההוראה, אם עד עכשיו השקעתי את ראשי בחו"מ וביור"ד כעת אני לומד היטב את אוה"ח, תקוותי הרבה שבעזה"י אלמד ואדע כל ד' חלקי השו"ע שיהיו שגורים בפי, אולי אוכל אי פעם להיות בעצמי מורה הוראה או דיין באחת הקהילות.

צילה שומעת את ההקדמה הלא שגרתית, היא מבינה היטב שלא לחינם הוא אומר לה כל זאת, את המפורסמות אין צריכים להביא, אם לא שהוא עומד להנחית עליה איזו הודעה מפתיעה ביותר. אבל חכם אינו קוטע אף פעם באמצע, היא לא רוצה לקטוע אותו עד לשמיעת כל הרעיון.

"עשיתי חשבון שאם אנו רוצים לשלם אי פעם את החוב, אם אנו לא מתכוונים לשדוד בנק, עלינו להתעסק בהכנסה שמביאה רווחים רציניים ומאיץ איננה מוציאה חלילה מהלימוד!

אין כזו מציאות, עם כל איזו פרנסה שרק תחשבי עליה... אי אפשר להיות אבך כולל ולהתעסק עם משהו כלכלי, או להבדיל בין קודש לחול, להיות מלמד בחיידר, מה גם שההכנסה שם לא מיוחדת ואין הצר שווה בנזק המלך".

הוא נושם נשימה ארוכה ונותן לצילה לעכל את הנתונים, היא מבינה שהוא חותר למטרה מסוימת ואינה רוצה לקטוע אותו, עד שיסיים את דבריו.

דודי לוקח נשימה ארוכה וממשיך.

"חשבתי על דבר שמתאים לי כמו כפפה ליד, אני יכול לומר לך עם יד על הלב, שהיא לא תיקח ממני את הזמן היקר, אני אוכל להמשיך במשימתי להיות אבך כולל עם משימות רציניות ביותר, ואוכל להתקרב במשהו לתשלום החוב" סיים דודי את דבריו, רומז לה שפחות או יותר סיים את דרשתו הארוכה.

צילה הבינה שלא בחינם קטע את ההרצאה באמצע, כעת הוא מחכה שתתחיל להתעניין על מה מדובר.

"שמעתי היטב את הדברים, האם אוכל לקבל רמיזה על מה מדובר? הגיבה צילה קצרצרות.

"בהחלט, אני חושב ללמוד את מקצוע החזנות, לא הרחק מביתנו גר יהודי חשוב תלמיד גדול וגם חזן מקצועי בשם רב יעקב ליכטנוביץ, הוא שימש כחזן עולמי בחו"ל, הבנתי שעשה כסף רב, מדובר בנסיעה של סך הכל שבועיים בשנה, כמה ימים לפני ראש השנה וחוזרים לקראת חג הסוכות, החזנות נערכת במוצאי שבת סליחות, שני ימי ר"ה ויום כיפור, ארבע הופעות אולי עוד הופעה אחת שתיים, אין לי מושג. הקהל אוהב תפילה עם מופע חזנות ערב לאוזן, הגבאים מוכנים לשלם עבור התענוג אלפי דולרים, זה יעזור לנו להחזיר חלק גדול מהחוב".

"כריאלית עד לשד העצמות, אומר לך משפט לא נעים לאוזן, אני לא רוצה לייאש אותך, אך אפילו אם תהיה חזן עשרים וחמש שנה לא תעשה יותר ממאה אלף דולרים, זה עדיין רחוק מחצי החוב".

"לכן... לא לעשות את ההשתדלות הזו? הגיב דודי בפליאה.

"לא, זאת לא אמרתי, צריכים לעשות כל השתדלות כדי למזער את החוב, אבל אני מתכוונת לדבר אחר. אני שואלת אותך, האם מותר להפקיר את הבית כל כך הרבה זמן מדי שנה בשנה, יש לנו ב"ה ילד יקר מאד ובקרוב יהיו עוד בעזה"י. ילדים לא גדלים על העצים! להיעדר בכל שנה פרק זמן כה גדול, עלול לפגום בחינוכם. הילדים לא יראו משך זמן רב דמות של אבא מחנך זה עלול להשליך על עתידם, מי יודע".

"האם שבועיים, הם פרק זמן כה ארוך?" הרים דודי את עיניו בפליאה.

"לעולם אי אפשר לדעת" ענתה צילה בחשש.

"האם רק זו ההערה היחידה, או שיש לך עוד, כי על בעיה כזו אפשר להתגבר, כרגע יש את שאול האח שלי שגר מול ביתנו, את יודעת שהוא אבך משכמו ומעלה, אני יכול לבקש ממנו להשיג במשך זמן היעדרותי מהארץ על אלי, אני סומך עליו מאד".

"נניח שמצאת פתרון לשנה זו, מה נעשה בשנה הבאה? אתה יודע שהדירה ניתנה לנו רק לשנה אחת בלבד, אנו צריכים לחפש דירה חדשה בנרות, בעוד מספר חודשים, אין לנו מושג איפה נשיג, אני לא מאמינה שבבני ברק, כי הדירות עולות הון עתק ואין לנו את היכולות, גם עם שכירות קשה להתמודד, גם אם נצרך את שתי המשכורות שלנו, לא נוכל לעמוד בזה, אני מקווה שאתה מבין"

"שלמה המלך ברוב חוכמתו אמר: "אל תצור צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום" אף אחד לא יכול לחשוב, מה יהיה בטווח הרחוק, צריכים לנשום עמוק ולראות בכל שנה מה עושים"

"בגשמיות אני מסכימה איתך, בחלק הרוחני, אני דוגלת ב"אשרי איש מפחד תמיד" אדם צריך להיות ערוך תמיד שלא תצא מכשלה מתחת ידיו.

"אז את רוצה לדחות בגלל זה את התוכנית?"

"את האמת... לא זה מה שמפריע לי כל כך, אני חוששת ממשוהו אחר בכלל, אין זה סוד שהסביבה בחו"ל קלוקלת, האוירה מאוד קלילה, ביוהנסבורג היה משהו אחר, היה לך כולל, הייתה לנו קהילה מגובשת ששמרה עלינו, אבל בחו"ל תהיה לבד, כמו "סינגל" זה לא טוב לאבדך בן עליה" סיימה צילה את ביקורתה על התוכנית.

"אני לא מאמין, את חוששת שאתקלקל בפרק זמן כה קצר?" נפגע דודי עד לעמקי נפשו.

"חלילה וחס, לא זאת הייתה כוונתי, אני בטוחה שאתה אבדך שמור, אבל יש את אוירת ארץ העמים, שהייתי בארה"ב מספר חודשים, ביקרתי בכל מיני מקומות, מספר מקומות ממש מעולים, אבל היו מקומות שגם לאשה לא היה כדאי לדרך בהם, מניין לי לדעת איפה מחפשים חזן?"

לא נראה לי שיחפשו אותך בסאטמר חב"ד בובוב או בצאנז, גם בישיבות מיר וטעלז לא צריכים אותך, שם לא צריכים חזנים שכל מעלתם שמסלסלים בגרונו מעלה מעלה, יש להם חזנים קבועים משלהם, מי נשאר? רק כמה בתי כנסת שרגל צדיקים אינה דורכת שם, מהם אני מאד מפחדת".

"את רוצה שאברר את העניין? אשאל את החבר שלי שהמליץ לי ללכת על מקצוע החזנות, איך הוא הסתדר" נענה דודי לאתגר.

"אני לא בטוחה שהוא הכתובת הנכונה, הוא ודאי יסגור על המקצוע שלו, הוא לא יכול להעיד אם זה טוב או לא, חייבים לשאול דעת אדם שלא הייתה לו שייכות למקצוע, אם הוא יאמר שזה בסדר גמור אסלק את התנגדותי, אך בזה לא סיימתי את דברי, האם אני יכולה להוסיף משהו מאד חשוב ששמעתי מפי חברה?"

דודי הסתקן מה יש לצילה להוסיף, הוא נתן לה את האישור לומר.

"שמעתי פעם מפי חברה טובה סיפור עסיסי, היא לי על אדם [לצורך העניין שמו מוישה זוכמיר] שחי בוורשה [מספר שנים לפני השואה] שרצה לנסוע לאמריקה הגדולה, הוא רצה להשתקע שם, למרות הרינונים על אמריקה שנתכנתה בפי העם בשם "עמא ריקא" בשל פחיתות האנשים שנסעו ל"גאלדינע לאנד" (הארץ בה גורפים זהב שמפוזר על פני חוצות כזבל, כפי הזיות האנשים שחולמים שהדולרים צומחים על העצים ומי שמגיע למקום מתעשר עושר רב בלי הרבה עמל).

אשתו וילדיו התנגדו מאד לתוכנית הנועזת, הם לא רצו לערוק מוורשה שהייתה משופעת בבתי כנסיות וגדושה בקדושה, למקום בו יש ניסיונות בכל שבת, כאשר רוב בתי העסק עובדים בשבתות.

"מה יצא מאתנו? שאלו האשה והילדים, הרי חלילה וחס נשקע בתהום, אנחנו אולי עוד נתמודד איכשהו, אבל מה יהיה עם דור ההמשך שלנו?"

אבל האבא הסתנוור כבר מברק הזהב ומהסיפורים שהתגלגלו בחוצות, על עושר רב שעושים שם בקלי קלות, לא היה מסוגל לקבל את טענותיהם, הוא רצה לעזוב את וורשה שהייתה עניה מאד וגם

חונקת בשל חיי קהילה סקרנית ביותר, כאשר כל אחד נכנס לחיי השני ובקי בהם כבתוך חייו, למקום בו יקל עליו לחיות חיים בלי הכתבות מלמעלה.

אך מצד שני לא יכול היה להתנגד לאשתו ולילדיו שהם בשר מבשרו, לפיכך חיפש דרך ביניים.

הוא יאמר להם שלעת עתה הוא נוסע ללונדון, שם יש יותר פרנסה, הפלוס השני, בתור אדם חדש יקל לו לבחור קהילה כלבבו, לאחר שיתרגלו לחיים מפנקים, יקל לו להציע להם לעבור לאמריקה. כשעושים תוכנית בשלבים, ההתנגדות רפה יותר.

כששמעו אשתו והילדים כי המדובר על לונדון שיותר יהודית הסכימו בלב שלם, גם הם מאסו בחיי עוני מנוולים, בלונדון האפרורית, אמנם לא הכל נוצץ, אבל שם אפשר לשמור על היהדות כהוגן.

לאחר שקיבל את הסכמת האשה והילדים החל בתוכנית ההגירה, הוא לא סיפר לאיש על תוכניותיו כדי שלא יבידו עליו בלחצים, ביום בהיר נעלמה משפחת זוכמיר מוורשה בלי שאיש ידע לאן הם נוסעים.

כשהגיעו ללונדון התיישב ב"סטמפורד היל" שכונה יהודית גדולה בה גרו משפחות יהודיות רבות, הילדים מצאו מקום בחיידר לא גדול, האשה מצאה משרה של עוזרת בית ור' משה החל לחפש את עצמו, הוא התייעץ עם מספר אנשים, איפה ניתן להשיג עבודה, אמרו לו כי משרת מלמד בכיתה לא גבוהה התפנתה באחד החדרים, משלמים שם משכורת הגונה. כדאי לנסות, המליצו לו המפנים.

משה החליט, בתור הצעה זמנית זו עסקה לא רעה, מדובר רק על שנה אולי שנתיים, מה שמציעים חוטפים.

הוא התחיל ללמד כיתה של נערים שמתקרבים לגיל בר מצוה במרץ רב, היות והייתה לו הבנה מצוינת וכושר מסירה מעולה, הצליח במלאכתו, עברה שנה כבר לא היה לו חשק לעזוב, הוא ראה פירות, איך אפשר לעזוב? כשמתחילים לראות הצלחה.

אדחה את התוכנית לעוד שנה, אמר בלבו.

כך עברה שנה נוספת והוא התאהב במקצוע, ככל שהתברג בתפקיד דחה את התוכנית שלו משנה לשנה, עד שכעבור חמש שנים כבר היה מנוי וגמור בלבו, תפקיד שמצליחים בו לא עוזבים.

כך הצליחו האשה החכמה וילדיה לשבש את תוכנית ההגירה לאמריקה "עמא ריקא" אני לא אומרת שהמשל דומה לנמשל, אבל יש בו תובנות טובות. סיימה צילה עם סיפורה בחיך גדול.

דודי נעלב לא מעט משלל הדימויים והרמזים ששלחה צילה בהקשר לתוכניותיו.

חלילה וחס, אין לו כל תוכנית אפילו בסתר הלב לפרוק עול, הוא לא מחפש את עמא ריקא, בעד כל הון דעלמא לא יסכים להשתקע שם, כל מה שהוא מבקש לעשות כסף טוב ממקצוע החזנות, גם זה לא בשביל תאוות הכסף, אלא מסיבה פשוטה ביותר, הוא חייב להקטין את החוב העצום שנותר להם אחרי ארבע שנות טיפולים, אי אפשר להתכחש לחוב ואין להם דרך אחרת איך לעשות כסף רציני כדי להקטין את החוב הגדול, למה הוא חשוד בעיני צילה שיפרוק את העול בשביל מגע כל שהוא עם הקהל בו ישהה רק שבועיים... בימים הקדושים ביותר בשנה?

אבל דודי הוא אדם חכם, הוא לא רוצה לשבור את שלום הבית המעולה שיש ביניהם, בשל הפה החרוף והמפולפל של צילה, הוא מבין היטב את דאגתה למרות שהחששות שלה הם ממש רחוקים.

"נשאל את דעת רב שלמה שהוא המחך הגדול שלנו, אם הוא יאמר שלא, אני יורד מכל התוכנית" סיכם עם צילה.

